

276/2005

Raport Badawczy
Research Report

RB/17/2005

Strategia rozwoju Gminy
Łochów do roku 2020
Część I

K. Cichocki, B. Opalka oraz Zespół
ds. Strategii Rozwoju Gminy
Łochów

Instytut Badań Systemowych
Polska Akademia Nauk

Systems Research Institute
Polish Academy of Sciences

POLSKA AKADEMIA NAUK

Instytut Badań Systemowych

ul. Newelska 6

01-447 Warszawa

tel.: (+48) (22) 8373578

fax: (+48) (22) 8372772

Kierownik Pracowni zgłaszający pracę:
Prof. dr inż. Roman Kulikowski

Warszawa 2005

Łochów, październik 2005 r.

Autorzy:

Krzysztof S. Cichocki

Instytut Badań Systemowych Polskiej Akademii Nauk,
Warszawa

Benedykt Opalka

Szkoła Główna Handlowa, Warszawa

oraz

Zespół ds. Strategii Rozwoju Gminy Łochów

CZEŚĆ I

Rozdziały I - IV

Spis treści

I. WPROWADZENIE	4
1. 1. CEL OPRACOWANIA.....	4
1.2. PODSTAWA I PRZEDMIOT OPRACOWANIA	6
1.3. PROCES TWORZENIA STRATEGII, JEGO UCZESTNICY I ZASTOSOWANA METODOLOGIA	8
II. UWARUNKOWANIA I PROBLEMY ROZWOJU SPOŁECZNO-GOSPODARCZEGO NA TERENIE GMINY ŁOCHÓW.....	11
II.1 LOKALIZACJA GMINY I STRUKTURA ADMINISTRACJI PUBLICZNEJ	11
II.1.1. <i>Położenie i powierzchnia gminy</i>	11
II.1.2. <i>Struktura administracji na terenie gminy</i>	13
II.1.3. <i>Rozwój demograficzny i jego uwarunkowania</i>	15
II.1.4. <i>Lokalny rynek pracy oraz bezrobocie</i>	19
II.1.5. <i>Wykształcenie</i>	21
II.2. ZASPOKAJANIE POTRZEB SPOŁECZNYCH MIESZKAŃCÓW GMINY	22
II.2.1. <i>Szkolnictwo i Oświata</i> ,	22
II.2.2. <i>Mieszkalnictwo</i>	25
II.2.3. <i>Ochrona zdrowia</i>	26
II.2.4. <i>Obsługa ludności</i>	27
II.2.5. <i>Bezpieczeństwo publiczne</i>	28
II.2.6. <i>Pomoc i opieka społeczna</i>	30
II.2.7. <i>Kultura i sztuka</i>	31
II.2.8. <i>Turystyka i sport</i>	32
II.3. WALORY UŻYTKOWE PRZESTRZENI GMINY STYMULUJĄCE ROZWÓJ GOSPODARCZY	34
II.3.1. <i>Infrastruktura techniczna</i>	34
II.3.2. <i>Gospodarka lokalna</i>	37
II.4. ZASOBY ŚRODOWISKA PRZYRODNICZEGO.....	40
II.4.1. <i>Obszary o walorach przyrodniczych i krajobrazowych</i>	40
II.4.2. <i>Ochrona zasobów naturalnych gminy Łochów</i>	42
II.5. FINANSE GMINY ŁOCHÓW.....	44
II.5.1. <i>Analiza wskaźników finansowych budżetu gminy Łochów w latach 2001-2005</i> ... 44	
II.5.2. <i>Prognoza dochodów i wydatków</i>	54
III. PROBLEMY ROZWOJU GMINY ŁOCHÓW	58
III.1. UWARUNKOWANIA ROZWOJU – ANALIZA SWOT	58
III.1.1. <i>Najważniejsze MOCNE STRONY gminy Łochów</i>	60
III.1.2. <i>SZANSE gminy Łochów</i>	61
III.1.3. <i>SŁABE STRONY gminy Łochów</i>	62

III.1.4. ZAGROŻENIA dla gminy Łochów	63
III.2. SYNTEZA ANALIZY SWOT	63
III.3. GŁÓWNE STYMULATORY ROZWOJU GOSPODARCZEGO	65
IV. WIZJA I CELE ROZWOJU GMINY	66
IV.1. MISJA GMINY	66
IV.2. CELE STRATEGICZNE	66
IV.3. CELE OPERACYJNE; NAJWAŻNIEJSZE ZADANIA POPRAWIAJĄCE SYTUACJĘ NA OBSZARZE GMINY	68
IV.4. WPŁYW ŚRODKÓW STRUKTURALNYCH I INNYCH ŚRODKÓW UNII EUROPEJSKIEJ NA POLITYKĘ INWESTYCYJNĄ; ZREALIZOWANE PROJEKTY	88
V. WDRAŻANIE STRATEGII ROZWOJU GMINY	90
V.1. PRZYGOTOWANIE PLANÓW REALIZACYJNYCH	90
V.2. SYSTEM KONTROLOWANIA REALIZACJI STRATEGII	91
V.3. MIERNIKI MONITORINGU STRATEGII ROZWOJU	92
V.4. PROMOCJA STRATEGII	95
VI. FINANSOWANIE STRATEGII ROZWOJU GMINY	97
VI.1. OCENA STANU KONDYCJI FINANSOWEJ GMINY	97
VI.1.1. Ocena zdolności kredytowej i określenie bezpiecznego poziomu zadłużenia budżetu gminy	97
VI.2. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA STRATEGII ROZWOJU	117
VI.3. WIELOLETNI PLAN INWESTYCYJNY (WPI);	118
VI.3.1. Lista zadań planowanych na lata 2005 – 2011	120
VI.4. OKREŚLENIE GÓRNEGO, DOPUSZCZALNEGO POZIOMU WYDATKÓW INWESTYCYJNYCH W GMINIE	128
VI.5. KORZYŚCI ZE STOSOWANIA PRZEZ GMINĘ EFEKTYWNEJ METODOLOGII ZARZĄDZANIA WYKORZYSTANIA W STRATEGII WPI ORAZ WIELOLETNIEJ ANALIZY FINANSÓW	146
VII. ZGODNOŚĆ STRATEGII ROZWOJU GMINY Z PLANAMI REGIONALNYMI I KRAJOWYMI	148
VIII. REKOMENDACJE	157
IX. PODSUMOWANIE	159
X. LITERATURA	162
XI. ZAŁĄCZNIKI	163

I. WPROWADZENIE

I. 1. Cel opracowania

Celem niniejszego opracowania jest sformułowanie „Strategii Rozwoju Gminy Łochów do 2020 roku” - dokumentu, w którym przedstawia się wszystkie kwestie związane z realizacją zadań stojących przed samorządem gminy, ustala hierarchię ważności poszczególnych programów i najważniejszych zadań oraz pokazuje, że znajdują się środki na ich realizację.

Strategia rozwoju gminy to koncepcja systemowego działania, polegająca na: formułowaniu długookresowych celów rozwoju i ich modyfikacji, w zależności od zmian zachodzących w otoczeniu gminy, formułowaniu programów operacyjnych podporządkowanych tym długookresowym celom, określaniu zasobów i środków niezbędnych do realizacji tych celów oraz sposobów postępowania zapewniających optymalne rozmieszczenie i wykorzystanie istniejących zasobów. Systemowe działania mają służyć urzeczywistnieniu wizji mieszkańców o warunkach ich egzystencji i obrazie gminy w perspektywie 10 – 15 lat oraz umożliwić elastyczne reagowanie na wyzwania związane z funkcjonowaniem gminy w zmiennych warunkach, które przyniesie przyszłość i które niesie członkostwo Polski w Unii Europejskiej.

W celu systematycznej poprawy warunków życia mieszkańców niezbędna jest niezakłócona kontynuacja rozwoju gminy Łochów, a w sprzyjających warunkach przyspieszenie tego rozwoju. Opracowanie strategii rozwoju jest niezbędnym warunkiem sprostania oczekiwaniom społeczności lokalnej i wymogom polegającym na zapewnieniu tzw. zrównoważonego rozwoju. Zapewnienie zrównoważonego rozwoju gminy wymaga planowania strategicznego, które łączy w sobie problematykę społeczną, gospodarczą, ekologiczną i przestrzenną. Przedstawiana Strategia Rozwoju Gminy Łochów jest oparta na tej zasadzie planowania strategicznego.

Pojęcie **trwały i zrównoważony rozwój** (ang. sustainable development) pojawiło się po raz pierwszy podczas konferencji Organizacji Narodów Zjednoczonych w Sztokholmie w 1972 r. Zdefiniowano je jako „...prawo do zaspokajania aspiracji rozwojowych obecnej generacji, bez ograniczania praw przyszłych pokoleń do zaspokajania ich potrzeb rozwojowych...”¹. Zasady w nim zawarte mogą być odnoszone zarówno do planowania rozwoju w skali globalnej, regionalnej jak i lokalnej. Rozwój wspólnot samorządowych powinien być postrzegany jako proces stałego wzrostu jakości życia lokalnych społeczeństw, budowany na

¹ B. Piontek, Koncepcja rozwoju zrównoważonego i trwałego Polski, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2002, s. 28. Zasady planowania zrównoważonego rozwoju zostały szczegółowo określone w dokumencie zatytułowanym *Agenda 21*, będącym obszernym programem działań służących nadaniu kierunków funkcjonowania globalnej społeczności w przyszłości.

wzajemnie zrównoważonych częściach o charakterze społecznym, gospodarczym i ekologicznym. Działanie na rzecz zrównoważonego rozwoju należy rozumieć jako podejmowanie i wprowadzanie w życie decyzji, które na zasadzie kompromisu godzą ze sobą cele powyższych sfer rozwoju, korzystne społecznie i bezpieczne dla środowiska przyrodniczego.

Istnieje możliwość modelowego kształtowania scenariuszy rozwoju lokalnego zgodnie z koncepcją rozwoju zrównoważonego. Czynimy to w niniejszym opracowaniu przedstawiając dwa scenariusze realizacji Strategii.

Założenia dotyczące zrównoważonego rozwoju zaakceptowane zostały również w Polsce i zawarte w 1997 r. w art. 5 Konstytucji RP, jako zasada konstytucyjna.² Zasada rozwoju zrównoważonego zajmuje ważną pozycję w obowiązujących przepisach ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. z 2003 r. Nr 80, poz. 717) i ustawy prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2001 r. nr 62, poz. 627) jak również w innych dokumentach o charakterze planów długookresowych w skali kraju, np. w Narodowym Planie Rozwoju. Także polityka rozwoju województwa powinna zmierzać do tworzenia warunków rozwoju gospodarczego, utrzymywania i rozbudowy infrastruktury społecznej i technicznej służącej zaspokajaniu potrzeb regionalnej wspólnoty samorządowej oraz racjonalnego wykorzystania zasobów przyrody i kształtowania środowiska. *Stosowanie powyższych przepisów powinno mieć również miejsce w jednostkach niższego szczebla, czyli powiatach i gminach.*

Strategia rozwoju powinna być podstawowym dokumentem nadającym kierunek działalności organów samorządu terytorialnego w długim okresie czasu i wraz z innymi dokumentami takimi jak Plan Rozwoju Lokalnego, Plan Zagospodarowania Przestrzennego, Lokalny Program Rewitalizacji i Wieloletni Program Inwestycyjny winna być podstawą podejmowania ważnych dla gminy decyzji.

Niniejsza strategia będzie podstawą aktualizacji miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz opracowania sektorowych programów operacyjnych, przedsięwzięć rozwojowych i wieloletnich planów inwestycyjnych a także corocznych budżetów gminy. Wraz z wstąpieniem Polski do Unii Europejskiej, planowanie strategiczne zyskało nowy wymiar. Jest bowiem warunkiem niezbędnym dla gmin, powiatów i regionów w ich staraniach o środki Unii Europejskiej, przede wszystkim fundusze strukturalne.

Planowanie strategiczne należy rozumieć jako świadomy, systematyczny i ukierunkowany na przyszłość proces ciągłego przygotowania i podejmowania decyzji dotyczących rozwoju

² Art. 5 Konstytucji RP stanowi, że „Rzeczpospolita Polska zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”.

gminy oraz koordynację i integrację działań podejmowanych na rzecz realizacji uzgodnionych z mieszkańcami i przyjętych przez Radę Gminy celów, programów operacyjnych i zadań.

Jednym z głównych celów planowanych na lata 2005-2020 jest stworzenie w gminie prawidłowych warunków do rozwoju intelektualnego i fizycznego mieszkańców, przede wszystkim dzieci i młodzieży, natomiast jednym z zasadniczych elementów planowanej polityki inwestycyjnej jest przyspieszenie rozwoju lokalnej infrastruktury społecznej i przyczynienie się do wyrównywania szans pomiędzy obszarami wiejskimi oraz miejskimi. W konsekwencji realizacja powyższych celów może przyczynić się do zwiększenia potencjału intelektualnego dzieci, młodzieży i pozostałych mieszkańców gminy Łochów oraz podniesienia ich poziomu zdrowotności. W konsekwencji spowoduje to istotne skutki w zakresie rozwoju kreatywności, dostępu do rynku pracy, szczególnie młodzieży i poprawy ogólnej jakości życia.

Celem długofalowym, którego osiągnięciu sprzyjać będzie realizacja powyższych celów strategicznych w obszarze infrastruktury społecznej jest również zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej gminy, np. poprzez poprawę infrastruktury w obszarze budowy dróg i ochrony środowiska, skutkującej zarówno napływem inwestorów zewnętrznych, jak i rozwojem przedsiębiorczości lokalnej i ponad-lokalnej, np. usług na rzecz szybko rozwijającej się sfery wypoczynku i rekreacji.

„Strategia Rozwoju Gminy Łochów do 2020 roku” jest dokumentem otwartym, który powinien być uzupełniany o nowe treści, pomysły i zadania oraz sposoby ich rozwiązywania. Uchwalenie strategii nie zamyka dalszych prac, lecz rozpoczyna proces polegający na opracowaniu sektorowych programów operacyjnych oraz monitorowaniu, weryfikacji i aktualizacji celów i priorytetów rozwoju.

1.2. Podstawa i przedmiot opracowania

Niniejsze opracowanie powstało w wyniku prac „Zespołu ds. Strategii Rozwoju Gminy Łochów do 2020 roku” (nazywanego dalej Zespołem), powołanego przez Radę Gminy w dniu 23 czerwca 2003 r. (Uchwała nr IX/78/2003). Prace Zespołu były kierowane przez Przewodniczącą Zespołu, Panią Marię Sawicką – Korzeniowską, Zastępcę Burmistrza Miasta Łochów a koordynowane przez współautorów tej Strategii, Krzysztofa S. Cichońskiego i Benedykta Opałkę (nazywanych dalej autorami) oraz konsultowane z mieszkańcami gminy i sołtysami poszczególnych miejscowości gminy.

Uczestnikami Zespołu byli przedstawiciele Urzędu i Rady Gminy, łącznie z jej Przewodniczącym Ryszardem Gajewskim oraz przedstawicielami szkół, przedsiębiorstw, organizacji, instytucji i miejscowych środowisk gospodarczych, społecznych, kulturalnych i opiniotwórczych. Skład Zespołu podano w Załączniku nr 1.

W ramach Zespołu powstały trzy Grupy tematyczne:

- Rozwoju gospodarczego i wspierania sektora prywatnego – Przewodniczący Mirosław Miciukiewicz
- Infrastruktury i ochrony środowiska - Przewodniczący Mirosław Ziółkowski
- Rozwoju oświaty, ochrony zdrowia, kultury i sportu - Przewodniczący Kazimierz Sulich.

Grupy tematyczne Zespołu przedłożyły swoje propozycje dotyczące programów operacyjnych i zadań do realizacji do roku 2020. Zadanie te i programy operacyjne przedyskutowano na czterech posiedzeniach Zespołu, oraz dodatkowo, w dniu 31. 03 2004 r., na posiedzeniu Rady Gminy, poszerzonym o udział sołtysów, przewodniczących Rad Sołeckich Samorządu Miasta a także przedstawiciele instytucji z terenu gminy Łochów.

W niniejszym opracowaniu uwzględniono również wszystkie udostępnione autorom przez Urząd Gminy opracowania analityczne, programowe, planistyczne, projektowe, sprawozdawcze i promocyjne dotyczące gminy.

W opracowaniu korzystano także z dokumentów zewnętrznych dotyczących powiatu węgrowskiego, województwa mazowieckiego oraz całego kraju, w tym także związanych z członkostwem i współpracą Polski z Unią Europejską (UE) oraz z procesem integracji Polski z UE. Wykaz opracowań zamieszczono w spisie literatury.

Przedmiotem opracowania jest:

- Przedstawienie metodologii prac nad Strategią
- ogólna charakterystyka gminy; omówienie warunków bytu mieszkańców, ich potrzeb i uwarunkowań rozwoju gminy
- omówienie stanu finansów gminy, analiza wskaźników finansowych za ostatnie pięć lat i zadań inwestycyjnych realizowanych w r. 2005 oraz diagnoza istniejącego potencjału rozwojowego gminy i potencjału dochodowego budżetu gminy
- przedstawienie perspektyw rozwojowych gminy wynikających z przewidywanego kształtowania się sytuacji w otoczeniu gminy (regionie) i rozwoju polskiej gospodarki; Analiza SWOT oraz prognozy dochodów i wydatków bieżących gminy do roku 2014
- misja gminy oraz wizja jej rozwoju do 2020 roku

- sformułowanie celów strategicznych rozwoju gminy, oraz propozycji scenariuszy realizacji i finansowania Strategii rozwoju, jej programów operacyjnych i kluczowych przedsięwzięć (zadań) do realizacji
- badanie zgodności celów strategicznych gminy Łochów ze Strategią Rozwoju Powiatu Węgrowskiego na lata 2001 – 2006 oraz ze Strategią Rozwoju Województwa Mazowieckiego i z Narodowym Planem Rozwoju (NPR) na lata 2004 – 2006 i wstępną wersją NPR na lata 2007 – 2013
- zaprezentowanie głównych zadań inwestycyjnych (skróconego Wieloletniego Planu Inwestycyjnego) planowanych do roku 2011
- zaprezentowanie możliwości finansowania Strategii Rozwoju do roku 2020; określenie zdolności kredytowej gminy do roku 2014; określenie maksymalnych bezpiecznych wydatków inwestycyjnych oraz bezpiecznego poziomu zadłużenia budżetu gminy (skrócony Wieloletni Plan Finansowy) oraz ocenę możliwości finansowania programów operacyjnych Strategii do 2020 roku
- przedstawienie planu realizacji strategii rozwoju gminy oraz listy wskaźników realizacji Strategii i jej monitoringu
- sformułowanie rekomendacji do planu realizacji Strategii.

1.3. Proces tworzenia strategii, jego uczestnicy i zastosowana metodologia

Niniejszą strategię opracowano wykorzystując wyniki pracy grup tematycznych Zespołu ds. Strategii Rozwoju Gminy Łochów oraz na podstawie informacji zawartych w analitycznym zestawieniu charakterystyki gminy (podstawowe informacje o gminie), sprawozdań z wykonania budżetu gminy za lata 2001 – czerwiec 2005 i budżetu na rok 2005, informacji ze Spisu Powszechnego GUS, informacji publikowanej przez GUS na stronie internetowej oraz innych opracowań Urzędu Gminy Łochów, na przykład Planu Rozwoju Lokalnego.

Strategię sformułowano przy wydatnym współdziałaniu przedstawicieli mieszkańców gminy oraz jej władz. Zastosowano podejście tzw. „ekspercko – partycypacyjne”, zalecane przez instytucje międzynarodowe (np. UNDP, USAID) oraz przez środowiska naukowe. W procesie powstawania Strategii, podczas analizy SWOT, formułowania celów strategicznych rozwoju gminy i propozycji programów operacyjnych oraz kluczowych przedsięwzięć do realizacji bardzo aktywnie uczestniczyli wszyscy członkowie Zespołu. We wszystkich posiedzeniach Zespołu uczestniczył Burmistrz Gminy Łochów Pan Marian Dzięcioł. Ponadto, grupy tematyczne odbywały własne posiedzenia i przedkładały własne propozycje do dyskusji podczas posiedzeń Zespołu.

Większość zadań i programy operacyjne powstały w wyniku dialogu z mieszkańcami gminy Łochów oraz w wyniku bezpośredniej dyskusji w czasie spotkania Rady Gminy i Zespołu z sołtysami i mieszkańcami gminy w dniu 31 marca 2004 roku.

W niniejszym dokumencie, autorzy Strategii wspólnie z Zespołem opisali wizję rozwoju gminy Łochów do 2020 roku, misję gminy oraz sformułowali cele strategiczne, uwzględniając wszystkie sugestie członków Zespołu, a także wyniki dyskusji ze spotkań z sołtysami gminy Łochów i jej mieszkańcami. Dodatkowo, wyniki prac Zespołu ds. Strategii Rozwoju Gminy Łochów oraz autorów dotyczące zarysu Strategii, misji gminy oraz celów strategicznych i programów operacyjnych, zostały przedstawione doraźnej Komisji Rady Gminy ds. Inwestycji i Strategii Rozwoju Gminy Łochów.

Po sformułowaniu celów strategicznych obejmujących:

- wspieranie rozwoju przedsiębiorczości i stwarzanie warunków do rozwoju gospodarczego, wzrostu zatrudnienia i konkurencyjności gminy,
- przeciwdziałanie degradacji środowiska, wspieranie ekorozwoju i uaktywnienie gospodarcze obszarów wiejskich, oraz
- podniesienie poziomu życia mieszkańców, rozwój usług społecznych i edukacji i dostosowanie kierunków kształcenia do standardów Unii Europejskiej,

dokonano oceny możliwości realizacji Strategii i jej programów operacyjnych. Omówiono plan wdrażania Strategii, system kontroli jej realizacji i mierniki, które będą usprawniać monitoring realizacji Strategii, zagadnienia promocji Strategii i ocenę możliwości finansowania programów operacyjnych Strategii do 2020 roku.

Przedstawiono dwa warianty finansowania Strategii (w zależności od wysokości środków z Unii Europejskiej, które gmina może otrzymać w kolejnych latach okresu 2005 - 2014) oceniając potencjał dochodowy gminy i jej wiarygodność finansową – pulę środków, tzw. nadwyżkę operacyjną, nad którymi gmina posiada rzeczywistą kontrolę. Są to środki, które mogą być przeznaczona na wydatki inwestycyjne i na obsługę długów. Oceniono także zdolność kredytową gminy i oszacowano tzw. bezpieczny poziom długu, przy którym gmina może realizować wysokie wydatki inwestycyjne i wszystkie swoje zadania statutowe, przestrzegając równocześnie przepisy Ustawy o finansach publicznych.

Omówiono także zgodność programów operacyjnych zapisanych w Strategii z planami wyższego rzędu – Narodowym Planem Rozwoju i Strategiami: województwa mazowieckiego i powiatu węgrowskiego.

Projekt dokumentu końcowego opracowany przez autorów poddany został szczegółowej weryfikacji przez władze gminy i Zespół ds. Strategii Rozwoju Gminy Łochów, a następnie przedstawiony Radzie Gminy do zatwierdzenia.

Budowanie strategii było procesem, w którym uczestniczyli zarówno przedstawiciele samorządu jak i mieszkańcy zainteresowani rozwojem swojej gminy. Strategia ta była budowana wspólnie, począwszy od nakreślenia wizji rozwoju gminy, poprzez ocenę stanu

wyjściowego, wybór celów i propozycji sposobów ich realizacji, aż po wdrażanie przyjętych koncepcji. Zapisanie tego procesu w postaci dokumentu umożliwia stałą ocenę postępów i korygowanie przyjętych wytycznych i uwarunkowań przez wszystkich uczestników procesu tworzenia Strategii oraz ciągłą poprawę efektywności wdrażania Strategii i zarządzania gminą.

Proces budowania i wdrażania strategii jest procesem otwartym. Możliwe jest wprowadzanie korekt w programach operacyjnych. Proces ten jest objęty 15 letnim cyklem, do roku 2020, w którym nakreślone cele realizowane są poprzez działania sformułowane w Strategii. Jednakże, po upływie 15 lat lub znacznie wcześniej, po dojściu do stanu docelowego, możliwe będzie rozważenie nowego cyklu planowania dalszego rozwoju gminy.

Opracowanie zawiera również rekomendacje autorów, które sformułowano w wyniku wspólnych prac Zespołu nad Strategią, w czasie dyskusji z radnymi, pracownikami urzędu gminy oraz przy redagowaniu tekstu Strategii.

II. UWARUNKOWANIA I PROBLEMY ROZWOJU SPOŁECZNO-GOSPODARCZEGO NA TERENIE GMINY ŁOCHÓW

II.1 Lokalizacja gminy i struktura administracji publicznej

II.1.1. Położenie i powierzchnia gminy

Gmina Łochów jest położona w północno-zachodniej części powiatu węgrowskiego, w województwie Mazowieckim. Ośrodkiem administracyjnym i usługowym gminy jest miasto Łochów, należące pod względem administracyjnym do gminy. Gmina graniczy z gminami Sadowne, Stoczek i Korytnica z powiatu Węgrów, z gminą Jadów z powiatu Wołomin oraz z gminami Wyszków i Brańszczyk z powiatu Wyszków. Do czasu podziału kraju w 1975 r. na mniejsze województwa, pod względem administracyjnym, gmina Łochów należała do województwa warszawskiego, a następnie do końca 1998 r. do województwa siedleckiego. W nowym podziale kraju, obowiązującym od 1 stycznia 1999 r. obszar nowo utworzonego powiatu Węgrów, w którego skład wchodzi gmina Łochów, został włączony do województwa mazowieckiego.

Rysunek 1. Gmina Łochów w układzie województwa mazowieckiego.

Źródło: Urząd Miejski w Łochowie

Powierzchnia gminy Łochów wynosi około 19500 ha, a w tym miasto 1335 ha. Lasy zajmują 38.0% (6618 ha.), a grunty zadrzewione i zakrzewione 51 ha, grunty rolne zajmują prawie 50% powierzchni gminy. Łąki i pastwiska stanowią w gminie obszar zajmujący około 3 680 ha, czyli około 19 % ogólnej powierzchni gminy. Przez obszar gminy przepływają dwie główne rzeki: Bug i Liwiec. Rzeka Bug przepływa przez północną część gminy na długości około 15 km. Jest to dolny bieg rzeki charakteryzujący się silnie rozwiniętymi meandrami. Wahania wody w rzece są duże i wynoszą nawet ponad 4,0 m. Najwyższe wody powodują wylewanie się rzeki wychodzące aż po wieś Brzuza. Rzeka Liwiec przepływa w zachodniej i południowo-zachodniej części gminy i stanowi granicę gminy na tym obszarze. Jest to dolny odcinek biegu rzeki, przepływający w granicach gminy na długości około 25 km. Z obserwacji rzeki na stacji wodowskazowej w Łochowie wynika, że wahania wody w rzece są duże i wynoszą ponad 3,0 m. Na terenie gminy Łochów występują wody stojące w formie naturalnych niewielkich jezierek i sztucznych stawów. Północna część gminy oraz tereny na wschód od Łochowa charakteryzują się najwyższym wskaźnikiem lesistości w gminie.

Rysunek 2. Położenie gminy Łochów w powiecie węgrowskim

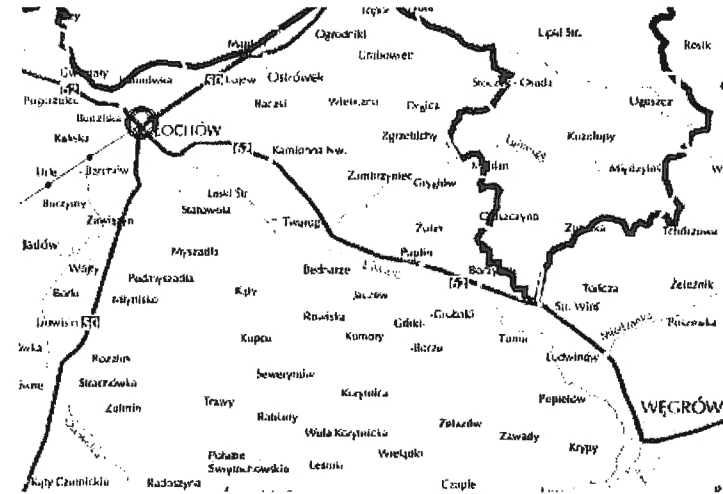

Źródło: Urząd Miejski w Łochowie

Ważną cechą lokalizacji gminy jest stosunkowo bliskie położenie od Warszawy, stolicy kraju i województwa mazowieckiego oraz położenie przy skrzyżowaniu ważnych dróg (droga krajowa nr 50 i nr 62), rangi krajowej do Warszawy, Ostrowi Maz., Siedlec, Mińska Maz. Wyszkowa). Ośrodek powiatowy - Węgrów znajduje się w odległości około 30 km od Łochowa i około 14 km od granicy gminy Łochów. Najbliższe miasto - Wyszków, znajduje się w odległości 17 km od Łochowa.

Rysunek 3. Układ komunikacyjny w gminie Łochów

Źródło: Urząd Miejski w Łochowie

II.1.2. Struktura administracji na terenie gminy

Zgodnie z ordynacją wyborczą Rada Gminy Łochów składa się z piętnastu radnych wyłonionych w wyborach powszechnych, przeprowadzonych 12 października 2002 roku. Skład osobowy Rady Gminy przedstawia Załącznik Nr 1. Na posiedzeniu w dniu 9 listopada 2002 roku Rada Gminy Łochów ukonstytuowała się. Kierownictwo Rady składa się z trzech osób, Przewodniczącego i dwóch Wiceprzewodniczących. Swoją działalność, w oparciu o uchwalony statut, Rada Gminy Łochów prowadzi poprzez cztery stałe Komisje:

- Komisja Rewizyjna,
- Komisja Budżetu, Finansów, Planowania Usług i Wytwórczości,
- Komisja Zdrowia, Oświaty, Kultury, Sportu i Spraw Socjalnych,
- Komisja Bezpieczeństwa Publicznego, Ochrony Przeciwpożarowej, Rolnictwa i Ochrony Środowiska.

Rada może powołać w drodze uchwały doraźne komisje do wykonania określonych zadań, określając ich skład i zakres działania. Rada Gminy Łochów powołała komisję doraźną do spraw związanych z opracowaniem Strategii Rozwoju Gminy.

W Załączniku nr 1 podano skład Prezydium Rady, Przewodniczących Komisji Rady Gminy Łochów oraz członków powołanego przez Radę Zespołu ds. Opracowania Strategii Rozwoju Gminy do 2020 roku.

Uchwalone roczne budżety gminy Łochów realizuje Burmistrz z pomocą Zastępcy Burmistrza oraz Skarbnika Gminy, wspomagany przez pracowników Urzędu. Strukturę Urzędu Miejskiego przedstawiono poniżej na Rysunku 4.

Strategia Rozwoju Gminy Łochów

Rysunek 4. Schemat organizacyjny Urzędu Miejskiego w Łochowie.

Rada Miejska			
Burmistrz			
Skarbnik	Z-ca burmistrza	Sekretarz	Radca Prawny
zastępca skarbnika	zespół ds. inwestycji i funduszy strukturalnych Kierownik Zespołu	sekretariat Burmistrza Łochowa	Urząd Stanu Cywilnego Kierownik USC
stanowisko ds. księgowości podatkowej	stanowisko ds. drogowych i funduszy strukturalnych	Kancelaria i obsługa ludności	stanowisko ds. ewidencji ludności komendant gminnych och. straży pożarnej
stanowisko ds. wymiaru podatku	stanowisko ds. zamówień publicznych i funduszy strukturalnych	stanowisko ds. obst. Rady Miejskiej i Komisji doradczych	stanowisko ds. dowodów osobistych stanowisko ds. wojskowych, BHP, OC, p-poż i OSP
stanowisko ds. VAT i podatków od środków transportowych	stanowisko ds. inwestycji i funduszy strukturalnych	stanowisko ds. kadro-wo organizacyjnych	Straż Miejska Strażnicy
stanowisko ds. księgowości analitycznej	stanowisko ds. zagospodarowania przestrzennego i gospodarki nieruchomościami	stanowisko ds. działalności gospodarczej	Pełnomocnik ds. rozwiązywania problemów alkoholowych i uzależnień
stanowisko ds. księgowości budżetowej	stanowisko ds. geodezji gminnej	stanowisko ds. BIP i promocji gminy	pełnomocnik ds. ochrony informacji niejawnych
stanowisko ds. wynagrodzeń	stanowisko ds. gosp. mieszkaniowej i gosp. nieruchomościami	stanowisko ds. gospodarczych	Gminny Zespół ds. Reagowania Kryzysowego Kierownik Zespołu
Kasa	stanowisko ds. gosp. gruntami i ochrona środowiska	stanowisko ds. obsługi informatycznej	Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej Kierownik
	stanowisko ds. rolnych i ochrony środowiska		Kancelaria Tajna

Jednostkami pomocniczymi samorządu gminy Łochów są niżej wymienione sołectwa:

Sołectwo	Kod pocztowy	Sołectwo	Kod pocztowy
1. Barchów	07-130 Łochów	17. Łojew	07-132 Ostrówek
2. Budziska	07-130 Łochów	18. Łojki	07-130 Łochów
3. Baczki	07-130 Łochów	19. Łosiewice	07-132 Ostrówek
4. Burakowskie	07-130 Łochów	20. Majdan	07-132 Ostrówek
5. Brzuza	07-130 Łochów	21. Matały	07-130 Łochów
6. Dąbrowa	07-130 Łochów	22. Nadkole	07-130 Łochów
7. Gwizdały	07-130 Łochów	23. Ogrodniki	07-132 Ostrówek
8. Jasiórówka	07-130 Łochów	24. Ostrówek	07-132 Ostrówek
9. Jerzyska	07-130 Łochów	25. Pogorzelec	07-130 Łochów
10. Kamionna	07-130 Łochów	26. Szumin	07-130 Łochów
11. Kalinowiec	07-130 Łochów	27. Twarogi	07-130 Łochów
12. Kaliska	07-130 Łochów	28. Wólka Paplińska	07-130 Łochów
13. Karczewizna	07-130 Łochów	29. Zagrodniki	07-132 Ostrówek
14. Laski	07-130 Łochów	30. Zambrzyniec	07-130 Łochów
15. Łazy	07-130 Łochów	31. Samotrzask	07-130 Łochów
16. Łopianka	07-130 Łochów		

II.1.3. Rozwój demograficzny i jego uwarunkowania

Na koniec roku 2004 liczba mieszkańców w gminie Łochów wynosiła 17 914, z czego: 6641 osób to mieszkańcy miasta (stanowi to 35% ogółu ludności), a 11273 osoby mieszka na terenach wiejskich gminy. Zaludnienie wynosi 91 mieszk./km², natomiast dochód budżetu gminy w przeliczeniu na mieszkańca wyniósł 1.544,89 zł w skali roku.

W roku 2004 dochód podatkowy na 1 mieszkańca wyniósł 429,89 zł.

Największymi miejscowościami są Łochów (6871 mieszkańców) oraz Ostrówek (1712 mieszkańców). Przyrost naturalny w latach 2003-2004 był ujemny.

Ludność gminy Łochów należy do społeczności względnie młodych, około 25% ludności stanowią osoby w wieku przedprodukcyjnym – dzieci i młodzież do 19 lat. W wieku produkcyjnym: było ok. 10 850 osób (60,6% ogółu mieszkańców), natomiast ludność w wieku poprodukcyjnym stanowi około 14% ogółu ludności (16% na terenach wiejskich).

Dane dotyczące struktury wiekowej mieszkańców gminy Łochów przedstawiają tabele 1 i 2.

Tabela 1. Struktura wiekowa gminy Łochów

Lata			1999	2000	2001	2002	2003	2004
Liczba ludności [%]	w wieku przed - produkcyjnym	część miejska	27,6	27,2	26,2	26,3	26,92	26,12
		część wiejska	26,6	26,0	25,3	25,0	25,61	25,1
		cała gmina	26,9	26,4	25,6	25,5	26,09	25,45
	w wieku produkcyjnym	część miejska	61,8	62,2	63,1	63,2	63,35	64,12
		część wiejska	56,5	57,2	57,8	57,2	57,84	58,5
		cała gmina	58,5	59,1	59,7	59,4	59,87	60,6
	w wieku poprodukcyjnym	część miejska	10,6	10,6	10,7	10,5	9,73	9,76
		część wiejska	16,9	16,8	16,9	17,8	16,55	16,4
		cała gmina	14,6	14,5	14,7	15,1	14,03	13,97

Źródło: GUS

Tabela 2. Liczba ludności gminy Łochów (struktura wiekowa)

Lata			1999	2002	2003	2004
Liczba ludności [osoby]	w wieku przed - produkcyjnym	część miejska	1965	1828	1775	1735
		część wiejska	3170	2968	2898	2824
		cała gmina	5 135	4 796	4 673	4 559
	w wieku produkcyjnym	część miejska	3883	4 115	4178	4258
		część wiejska	6357	6473	6544	6595
		cała gmina	10 249	10 588	10,722	10 853
	w wieku poprodukcyjnym	część miejska	619	650	642	648
		część wiejska	1873	1875	1872	1854
		cała gmina	2 492	2 525	2 514	2 502
	Ogółem	część miejska	6467	6593	6595	6641
		część wiejska	11400	11316	11314	11273
		cała gmina	17 867	17 909	17 909	17 914

Źródło: GUS

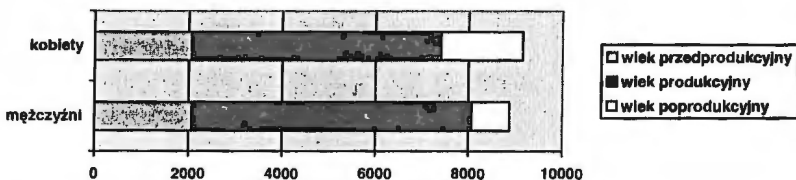
Ludność obszarów wiejskich gminy w porównaniu z ludnością zamieszkałą w mieście Łochów charakteryzuje się większym udziałem w grupie o wieku poprodukcyjnym, mniejszym udziałem w grupie o wieku produkcyjnym i nieznacznie mniejszym udziałem w grupie o wieku przedprodukcyjnym. W gminie zaznacza się ogólna tendencja zmniejszania się liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym (wyjątkiem jest rok 2003) i począwszy od roku 2002 - zmniejszania się liczby ludności w wieku poprodukcyjnym. Tendencja ta jest

wyraźna zarówno na terenach wiejskich gminy, jak i w mieście Łochowie. W latach 2003 i 2004 starzenie się społeczeństwa gminy zostało lekko wyhamowane. Na terenach miejskich tendencja ta występuje już od roku 2001. Liczba mieszkańców gminy w wieku produkcyjnym stale rośnie, z wyjątkiem roku 2002, w którym wzrost ten został powstrzymany. Najsilniejszy wzrost ludności w wieku produkcyjnym obserwujemy w roku 2004.

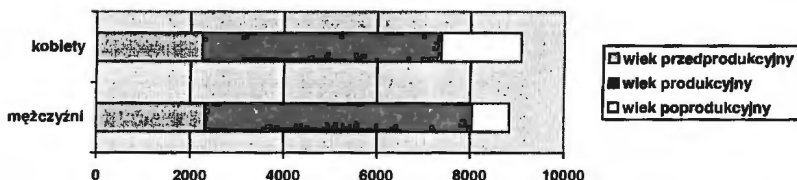
Strukturę wiekową ludności (kobiet i mężczyzn) w całej gminie w latach, odpowiednio, 2002 oraz 2004 przedstawiają poniższe wykresy (Rysunki 5 i 6):

Rysunek 5. Struktura wiekowa kobiet i mężczyzn w gminie Łochów – 2002/2003 r.

Źródło: Dokumenty źródłowe będące w posiadaniu Urzędu Gminy. Dane na koniec 2002 r.

Rysunek 6. Struktura wiekowa kobiet i mężczyzn w gminie Łochów – 2004 r

Źródło: Dokumenty źródłowe będące w posiadaniu Urzędu Miejskiego. Dane na koniec 2004 r.

W roku 2002 obserwujemy wyraźną przewagę mężczyzn w wieku produkcyjnym, natomiast w wieku poprodukcyjnym liczba mężczyzn jest wyraźnie niższa niż liczba kobiet. W roku 2004 wzrosła wyraźnie liczba kobiet i mężczyzn w wieku przedprodukcyjnym, natomiast zmalała o około 200 osób zarówno liczba kobiet jak i mężczyzn w wieku produkcyjnym. Zmalała także bardzo nieznacznie liczba kobiet w wieku poprodukcyjnym, natomiast liczba mężczyzn w tym wieku pozostała bez zmian.

Na podstawie analizy przyrostu naturalnego w gminie Łochów w latach 1999-2004 można stwierdzić, iż miasto Łochów charakteryzuje się występowaniem dodatniego przyrostu naturalnego w odróżnieniu od pozostałych terenów gminy, gdzie wyraźna jest przewaga liczby zgonów nad liczbą urodzeń (z wyjątkiem roku 2001). Tendencja ta powoduje, że

obszary wiejskie gminy się wyludniają, a w mieście Łochowie mieszka coraz większy procent ludności całej gminy. Przyrost naturalny na terenie gminy Łochów przedstawiono w tabeli 3.

Tabela 3. Przyrost naturalny w gminie Łochów w latach 1999-2004.

Lata		1999	2000	2001	2002	2003	2004
Liczba ludności	część miejska	10	38	40	20	14	27
	część wiejska	-59	-40	4	-15	-23	-35
	cała gmina	-49	-2	44	5	-9	-8

Źródło: GUS

W gminie Łochów współczynnik liczby kobiet przypadających na 100 mężczyzn w latach 1999 – 2002 wynosił 103. Na obszarze wiejskim gminy współczynnik ten był niższy i wynosił około 101,9. W mieście Łochów sytuacja była i jest odmienna - na 100 mężczyzn przypada więcej kobiet niż na obszarze wiejskim (104,8 w roku 2002 i 104,9 w r. 2004). W latach 2003 – 2004 liczba kobiet na obszarze wiejskim gminy systematycznie maleje i jest niższa niż liczba mężczyzn. W roku 2004 na terenach wiejskich gminy, na 100 mężczyzn przypadało 96,52 kobiet. Dane te przedstawia tabela 4.

Tabela 4. Współczynnik liczby kobiet przypadających na 100 mężczyzn w gminie Łochów w latach 1999-2004.

Lata		1999	2000	2001	2002	2003	2004
Liczba kobiet i mężczyzn	część miejska	105,59	107,03	107,69	104,79	105,45	104,96
	część wiejska	101,75	100,98	101,82	101,95	97,04	96,52
	cała gmina	103,11	103,13	103,92	102,99	101,85	101,41

Źródło: GUS

W świetle aktualnej wiedzy prawdopodobne jest, że w okresie najbliższych lat liczba ludności w gminie utrzyma się na obecnym poziomie.

Na podstawie analizy przebiegu zjawisk demograficznych w ostatnich latach oraz analizy szans i ograniczeń rozwoju gospodarczego gminy Łochów można stwierdzić, że wzrost liczby zaludnienia gminy do 2010 r. będzie niewielki. Przy pozytywnych trendach, w tym zakresie uzależnionych od polityki pro-rodzinnej rządu, zapewnienia wzrostu miejsc pracy w związku z rozwojem przedsiębiorczości prywatnej oraz utrzymania się dodatniego wskaźnika przyrostu naturalnego, liczba ludności gminy Łochów może wzrosnąć o około tysiąc osób.

II.1.4. Lokalny rynek pracy oraz bezrobocie

Począwszy od lat 90 w gminie Łochów następuje spadek liczby ludności pracującej. W latach 1999-2002 liczba osób pracujących spadła z poziomu 1353 do poziomu 996 osób, natomiast w latach 2003-2004 następował powolny wzrost liczby pracujących na terenie gminy. Dane dotyczące ludności pracującej na terenie gminy przedstawiono w tabeli 5.

Tabela 5. Ludność pracująca w gminie Łochów w latach 1999-2002.

Lata		1999	2000	2001	2002	2003	2004
Ludność pracująca (w tym kobiety)	część miejska	1007 (488)	820 (383)	686 (346)	694 (436)	794 (454)	bd
	część wiejska	346 (216)	371 (235)	310 (258)	302 (198)	396 (200)	bd
	cała gmina	1353 (704)	1191 (618)	996 (604)	996 (634)	1190 (654)	1196 (651)

Źródło: Bank Danych Regionalnych, GUS, <http://www.stat.gov.pl>

W gminie Łochów w strukturze zatrudnienia poza rolnictwem dominuje przemysł i budownictwo (około 40% ogółu pracujących w gminie i około 37% w mieście). Dość znaczny jest udział pracujących w usługach nierynkowych, w gminie wynosi on około 32%. W mieście większe jest zatrudnienie w usługach rynkowych (około 33% ogółu zatrudnionych).

Struktura zatrudnienia w mieście kształtowała się następująco: 33% ogółu pracujących prowadziło działalność produkcyjną, 18 % pracujących zatrudnionych było w obszarze handel i naprawy, 13 % w edukacji, a 10 % w ochronie środowiska i opiece społecznej.

Pod koniec lat 90, od roku 1997 do końca roku 1999, w gminie nastąpił spadek liczby pracujących o około 5%, następnie w latach 2000 i 2001 obserwujemy dalszy spadek zatrudnienia o około 13% rocznie. Podobne tendencje wystąpiły w pozostałych gminach miejsko-wiejskich byłego województwa siedleckiego. W roku 2002 zatrudnienie nie zmieniło się w porównaniu z rokiem 2001.

W 1997 roku na terenie gminy poza rolnictwem pracowały 1423 osoby. Największy odsetek, tzn. 34% ogółu pracujących, związanych było z działalnością produkcyjną, na następnym miejscu byli zatrudnieni związani z handlem i naprawami, 13,5% oraz z edukacją 13%. Poniżej 10% stanowili pracujący w oświacie i transporcie (wraz ze składowaniem i łącznością) – po 8,8%. Podobnie kształtowały się proporcje pracujących w mieście, odpowiednio:

- ok. 33% - działalność produkcyjna;
- ok. 18% - handel i naprawy;
- ok. 13% - edukacja;
- ok. 10% - ochrona środowiska i opieka społeczna.

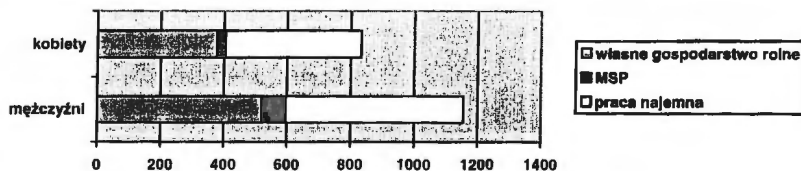

W stosunku do 1994 roku, liczba pracujących w gminie zmniejszyła się o 64 osoby, a w poszczególnych działach nastąpiły pewne przesunięcia. Zmniejszyła się liczba prowadzących działalność produkcyjną w gminie z około 40% do około 34%. Zmniejszeniu uległa również liczba pracujących w działach obsługa nieruchomości i firm (z około 2% do 0,8%). Wzrost udziału pracujących wystąpił w działach: transport, składowanie, łączność (z ponad 2% do ponad 8% - największy wzrost), nieco mniejszy w dziale handel i naprawy (z około 9% do 13%), oraz niewielki w budownictwie (z ok. 1% do 2%).

W 1997 r. liczba osób pracujących mieście, w stosunku do 1994 r., pozostała na tym samym poziomie. Zmiany dotyczyły trzech działów. W sposób znaczny zmniejszyła się liczba pracujących w działalności produkcyjnej (z ok. 30 do ok. 20%). W pozostałych dwóch działach liczba pracujących wzrosła; dotyczy to handlu i napraw (z ponad 12 do 18%) i łączności (z 2 na 7%).

W r. 2004 udział ludności zatrudnionej w rolnictwie (pracującej we własnych gospodarstwach rolnych) wynosi 45% ogółu zatrudnionych. Strukturę zatrudnienia przedstawia rysunek 7

Rysunek 7. Struktura zatrudnienia w gminie

Źródło: Dokumenty źródłowe będące w posiadaniu Urzędu Miejskiego. Dane na koniec 2004 r.

Wśród gospodarstw rolnych gminy dominują gospodarstwa małe i średnie (udział gospodarstw o powierzchni 3-15 ha w ich ogólnej liczbie wynosi ponad 63%). W produkcji roślinnej dominuje uprawa zbóż i ziemniaków, w produkcji zwierzęcej – chów bydła. Brak jest na terenie gminy zakładów przetwórstwa owocowo-warzywnego.

Bezrobocie

Liczba bezrobotnych jest zróżnicowana w poszczególnych miastach i gminach na terenie powiatu. W 2004 roku w Powiatowym Urzędzie Pracy zarejestrowało się 3927 bezrobotnych (w roku 2003 liczba ta wynosiła 4079) w skali całego powiatu. Największą liczbę nowych rejestracji zanotowano z gminy Łochów – 1110 osób. Jednocześnie w tym samym roku z ewidencji bezrobotnych z obszaru gminy Łochów wyrejestrowano 1101 osób z czego 463 (42,1%) podjęło pracę. W skali całego roku 2004 w Urzędzie Pracy najwięcej bezrobotnych było zarejestrowanych w m-gm. Łochów – 1647 osób i m. Węgrów – 1269 osób. Najmniej było zarejestrowanych w gm. Wierzbno – 162 osoby i gm. Grębków – 276 osób. Wśród bezrobotnych dominują osoby z wykształceniem podstawowym i zasadniczym zawodowym.

Tabela 6. Liczba bezrobotnych zarejestrowanych w gminie Łochów w latach 1997 oraz 2000-2004.

Lata	1997	2000	2002	2003	2004
Liczba bezrobotnych (w tym kobiety)	725 (434)	1282 (631)	1666 (720)	1650 (722)	1656 (727)

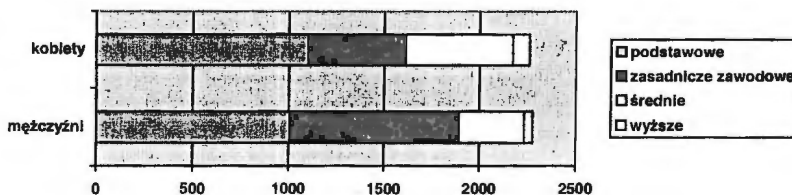
Źródło: Bank Danych Regionalnych, GUS, <http://www.stat.gov.pl>

Według stanu na koniec roku 2004 stopa bezrobocia w powiecie węgrowskim wyniosła 21,5%. W porównaniu z wartością wskaźnika na koniec 2003 r. oznaczało to spadek o 0,02%. W tym samym okresie stopa bezrobocia w woj. mazowieckim wynosiła 15,0% a w kraju 19,1%. Na podstawie informacji z Powiatowego Urzędu Pracy w Węgrowie można wskazać trzy głównie stosowane formy aktywnego przeciwdziałania bezrobociu. W roku 2004 z organizowanych przez Urząd Pracy szkoleń skorzystało 42 osoby z terenu Łochowa, w pracach interwencyjnych uczestniczyły 35 osób, natomiast w ramach robót publicznych znalazło zatrudnienie 15 mieszkańców gminy.

II.1.5. Wykształcenie

Wśród mieszkańców w wieku powyżej 15 lat dominują osoby z wykształceniem podstawowym. Procentowy udział osób z wykształceniem wyższym wynosi około 3%. Wykształcenie mieszkańców w wieku powyżej 15 lat prezentuje poniższy wykres:

Rysunek 8. Wykształcenie mieszkańców w wieku powyżej 15 lat, w gminie Łochów

Źródło: Dokumenty źródłowe będące w posiadaniu Urzędu Miejskiego. Dane na koniec 2004 r.

Z tego powodu jednym z najważniejszych zadań Rady Gminy i Urzędu Gminy jest podniesienie poziomu wykształcenia i oświaty w gminie. Zadania oświatowe oraz utrzymanie i rozwój infrastruktury szkolnej w gminie władze Łochowa włączyły do perspektywicznych planów finansowych gminy, w szczególności do Planu Rozwoju Lokalnego.

II.2. Zaspokajanie potrzeb społecznych mieszkańców gminy

II.2.1. Szkolnictwo i Oświata,

W gminie Łochów znajdują się następujące instytucje edukacyjne i oświatowe:

- Przedszkole Samorządowe w Łochowie;
- Zespół Szkół Podstawowych i Gimnazjum w Gwizdałach;
- Publiczna Szkoła Podstawowa w Kalinowcu;
- Publiczna Szkoła Podstawowa w Kamionnie;
- Publiczna Szkoła Podstawowa w Julinie;
- Publiczna Szkoła Podstawowa Nr 1 w Łochowie;
- Publiczna Szkoła Podstawowa Nr 3 w Łochowie;
- Publiczna Szkoła Podstawowa w Ostrówku;
- Publiczna Szkoła Podstawowa w Ogrodnikach;
- Publiczna Szkoła Podstawowa w Zambrzyńcu;
- Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych i Gimnazjum w Łochowie;
- Gimnazjum Publiczne w Ostrówku;
- Szkoła Zawodowa w Ostrówku

W gminie Łochów do szkół podstawowych i gimnazjów uczęszcza 2403 dzieci i młodzieży. Na terenie gminy w coraz mniejszym występują problemy związane z ograniczonym dostępem dzieci i młodzieży do infrastruktury oświatowej i sportowej. Przykładowo, do kwietnia 2005 r. w gminie były tylko dwie niepełnowymiarowe szkolne sale sportowe, natomiast w 2005 r. oddano do użytku dużą nowoczesną halę sportową przy Zespole Szkół Ponad gimnazjalnych w Łochowie. Poniżej, wymieniamy problemy, które będą rozwiązywane w gminie w najbliższej przyszłości:

- W kilku wsiach gminy (np. w Kamionnie i w okolicznych miejscowościach) będą budowane biblioteki o wystarczającym dla uczniów księgozbiorze;
- w miejscowościach poza Łochowem, w okolicznych wsiach nie ma odpowiedniej liczby obiektów sportowych, czy też miejsca wokół którego mogłaby integrować się młodzież o podobnych zainteresowaniach związanych z: nauką języków obcych, stosowaniem komputerów, sportem, jednocześnie przyciągając do sportu młodzież o innych zainteresowaniach. Brak jest atrakcyjnej oferty dla młodzieży na spędzenie wolnego czasu, chociaż ważnym pozytywnym czynnikiem jest powstanie przy szkołach pracowni komputerowych.
- młodzież z kilku szkół (np. w Kamionnie, szkole Nr 3 w Łochowie i w innych szkołach) nie ma odpowiednich warunków do uczestniczenia w obowiązkowych, programowych zajęciach z wychowania fizycznego. Kadra nauczycielska, chcąc wypełnić programowe obowiązki, organizuje zajęcia w pomieszczeniach zastępczych, nieprzystosowanych architektonicznie i wyposażeniem do tego typu zajęć. Jednakże należy podkreślić, że chociaż znacznie ograniczona jest możliwość organizacji pozalekcyjnych

sportowych, zajęć dla dzieci i młodzieży uczącej się oraz organizowania zajęć sportowych dla młodzieży, to przy szkołach istnieją boiska sportowe, np. w Laskach, Ostrówku, Baczkach i Ogrodnikach. Funkcjonują też, przy dwu z nich, Ludowe Zespoły Sportowe.

- bardzo utrudnione jest organizowanie zajęć, w których mogłyby uczestniczyć dzieci z wadami postawy (tzw. gimnastyki korekcyjnej), a na terenie gminy nie ma ośrodka stale współpracującego z publiczną służbą zdrowia, który byłby przystosowany do zajęć sportowo - rehabilitacyjnych dla niepełnosprawnych dzieci i młodzieży;
- na terenie gminy nie działa ani jedna klasa (oddział) o profilu sportowym. W ramach zajęć pozaszkolnych młodzież może jednak rozwijać swoje zainteresowania sportowe w funkcjonujących dwóch klubach sportowych – Liwia oraz ŁKS Łochów.

W latach 2004, 2005 gmina wiele zrobiła aby tę sytuację poprawić. Wydatnie zwiększyła wydatki inwestycyjne na oświatę (patrz Tabela 7). Przykładowo, w latach 2004, 2005 zostały zrealizowane przedsięwzięcia:

- Budowa hali sportowej przy Zespole Szkół Ponadgimnazjalnych i Gimnazjum
- Budowa sali sportowej we wsi Kamionna
- Remont i Wymiana stolarki okiennej w Szkole Podstawowej w Ostrówku
- Termo modernizacja budynku Gimnazjum Publicznego w Łochowie

Projekty zaplanowane przez gminę do roku 2011 (Tabela 17), oraz zrealizowane w latach 2004, 2005 wnoszą wkład w politykę wspierania młodzieży i zapewnienia jej równych szans. Wybudowanie hali i sal sportowych tworzy lepsze warunki do zwiększenia udziału dziewcząt w lekcjach z wychowania fizycznego oraz w sportowych i innych zajęciach pozalekcyjnych. Budowa hali sportowej zabezpiecza także dostęp osób niepełnosprawnych do sali i stwarza warunki ich uczestnictwa w zajęciach sportowych i integracyjno - kulturalnych. Przewiduje się zorganizowanie sekcji korekcyjno - rehabilitacyjnej dla młodzieży z wadami postawy.

Analiza historyczna gospodarki finansowej gminy Łochów, przeprowadzona na podstawie budżetów z lat ubiegłych, wskazuje na stabilność udziału wydatków bieżących na oświatę w wydatkach na oświatę ogółem (oscyluje wokół 55%) oraz rosnące nominalne wydatki bieżące i wydatki inwestycyjne na oświatę. Udział wydatków inwestycyjnych na oświatę w wydatkach na oświatę ogółem rośnie, przy czym jest najwyższy w roku 2004, natomiast udział wydatków inwestycyjnych na oświatę w wydatkach inwestycyjnych ogółem budżetu gminy maleje od roku 2001 do roku 2003, a następnie rośnie w r. 2004 i nieznacznie maleje w r. 2005, kiedy jest znacznie wyższy niż w latach 2002, 2003. W Tabeli 7 pokazano relacje wydatków bieżących na oświatę w wydatkach na oświatę ogółem oraz wydatków inwestycyjnych na oświatę w wydatkach bieżących na oświatę oraz w wydatkach inwestycyjnych budżetu gminy ogółem. Z tabeli tej wynika, że pomimo wzrostu udziału wydatków inwestycyjnych na oświatę w wydatkach inwestycyjnych budżetu gminy do poziomu 22,3% – 27,7% w latach 2004, 2005, to i tak udział wydatków inwestycyjnych w wydatkach budżetu gminy jest wyższy, wynosi ponad 35 % zarówno w r. 2004 jak i 2005. W

całym okresie 2001 – 2005 udział wydatków inwestycyjnych na oświatę w wydatkach inwestycyjnych budżetu gminy jest niższy niż udział wydatków inwestycyjnych w wydatkach budżetu gminy ogółem. Stąd wniosek, iż celowe jest podniesienie wydatków inwestycyjnych na oświatę.

Nakłady bieżące na oświatę (dział 801 klasyfikacji budżetowej) wyniosły:

- w roku 2001 – 8.495.904 zł (natomiast wydatki inwestycyjne - 738.128 zł, czyli ok. 8,7% wydatków bieżących)

Ogółem wydatki w dziale 801: 9 234 032 zł.

- w roku 2002 – 8.825.180 zł (oraz wydatki inwestycyjne - 636.145, czyli ok. 7,2% wydatków bieżących)

Ogółem wydatki w dziale 801: 9 491 325 zł.

- w roku 2003 – 10.162.324 zł (a wydatki inwestycyjne – 1 155 267, czyli ok. 11% wydatków bieżących)

Ogółem wydatki w dziale 801: 11 717 591 zł

- w roku 2004 - 11 099 819 zł, a wydatki inwestycyjne – 3 399 214 zł, czyli ok.30,6 % wydatków bieżących oraz 23,4% ogółu wydatków na oświatę)

Ogółem wydatki w dziale 801: 14 499 033 zł.

- według planu budżetu na rok 2005 nakłady na oświatę wyniosą 14 942 494 zł, wydatki bieżące: 12 083 161 zł (a wydatki inwestycyjne - 2.859.333 zł, czyli ok. 23,66% wydatków bieżących oraz 19,1 % ogółu wydatków na oświatę, które zaplanowano w wysokości 14 942 494 zł.).

Tabela 7. Struktura wydatków bieżących i inwestycyjnych na oświatę; udziały w [%]

	2001	2002	2003	2004	2005
Wydatki bieżące na oświatę w wydatkach bieżących ogółem	53,2	54,6	55,0	55,5	52,8
Wydatki inwestycyjne na oświatę w wydatkach inwestycyjnych budżetu gminy ogółem	29,4	13,4	9,85	27,7	22,3
Wydatki inwestycyjne na oświatę w wydatkach bieżących na oświatę	8,7	7,2	11,0	30,6	23,66
Wydatki inwestycyjne na oświatę w wydatkach ogółem na oświatę	8,0	6,72	9,85	23,44	19,13
Wydatki inwestycyjne budżetu w wydatkach budżetu gminy ogółem	13,3	22,2	27,0	37,4	35,4

Udział wydatków na oświatę w wydatkach ogółem podlegał wahaniom ze względu na nierównomierny rozkład czasowy zadań inwestycyjnych w tej dziedzinie (skądinąd uwarunkowany charakterem inwestycji). Przykładowo, wznoszenie budynków o stosunkowo niewielkiej kubaturze można zakończyć w ciągu jednego „sezonu budowlanego”. Widoczny jest jednak wyraźny wzrost, szczególnie w roku 2004 oraz w roku 2005, w którym udział

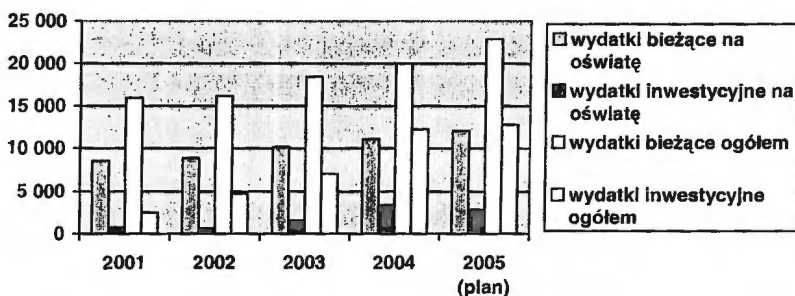

finansowania oświaty w wydatkach ogółem wzrosnąć w związku z zakończoną realizacją inwestycji – budową hali sportowej przy Zespole Szkół Ponad-gimnazjalnych i Gimnazjum.

Zadania oświatowe są finansowane z subwencji oświatowej, dotacji, oraz środków własnych gminy a także ze środków pożyczkowych. W gminie mającej wysoki udział wydatków bieżących na oświatę w wydatkach ogółem, realizującej przy tym ambitny plan budowy dróg i ulic, rozbudowy sieci kanalizacyjnej i wodociągowej, szansą na rozwój infrastruktury oświatowej i sportowej – jest udział finansowy środków Unii Europejskiej w ramach ZPORR, a także środków z tzw. Funduszu Norweskiego.

Wielkość wydatków na oświatę oraz wydatków ogółem w poszczególnych latach przedstawia wykres (dane na osi rzędnych w tys. zł):

Rysunek 9. Wydatki na oświatę w gminie Łochów

II.2.2. Mieszkalnictwo

W gminie Łochów według danych GUS na koniec 1996 roku znajdowały się 4 782 mieszkania (w tym 1630 w mieście), w których mieszkali 17 733 osoby (w tym w mieście 6 252). Wskaźniki obrazujące sytuację ludności gminy są przeciętne pod względem wielkości powierzchni użytkowej mieszkania przypadającej na osobę. Wskaźnik ten wynosi w gminie 17 m² na osobę (w mieście 19,3) podczas gdy przeciętnie w Polsce 18,5 m².

Liczba zarejestrowanych osób na mieszkanie wynosiła przeciętnie 3,70 (w tym w mieście 3,81), podczas gdy przeciętnie w kraju – 3,38.

Według danych z Urzędu Gminy Łochów w 1999 roku w mieście znajdowało się 1 771 mieszkań (przybyło 141 mieszkań), a na terenach wiejskich 3 167 mieszkań (przybyło 15). Przeciętne zaludnienie mieszkań w gminie wynosiło 3,72 osób na mieszkanie, w mieście 3,59. Zwraca uwagę duże zróżnicowanie warunków mieszkaniowych zarejestrowanych w poszczególnych miejscowościach. Najmniej osób na jedno mieszkanie zarejestrowano w 1999 roku w:

- Szuminie – 1,14;

- Nadkolu – 2,27;
- Łazach – 2,97;
- Łopiance – 3,02;
- Samotrzasku – 3,40;
- Jerzyskach - 3,22.
- Największa zasiedlenie mieszkań było w:
 - Matafach – 5,7;
 - Zambrzyńcu – 4,69;
 - Twarogach – 4,48;
 - Łojkach – 4,4.

Standard wyposażenia domów w media sieciowe jest przeciętny. W Łochowie 84% mieszkań podłączonych jest do sieci wodociągowej (w miejscowościach wiejskich 80%), brak jest rozwiniętej sieci kanalizacyjnej i gazowej. Z kanalizacji sieciowej w mieście korzysta 58% mieszkań, gazowej instalacji nie ma wcale. W miejscowościach wiejskich jedynie w Łopiance i w budynkach wielorodzinnych w Ostrówku mieszkańcy korzystają z kanalizacji sanitarnej.

II.2.3. Ochrona zdrowia

Usługi z zakresu ochrony zdrowia w największym zakresie pełni Ośrodek Zdrowia ZOZ w Łochowie. Przy Ośrodku funkcjonuje również pogotowie ratunkowe udzielające pomocy doraźnej. Jeszcze jeden prywatny ośrodek zdrowia znajduje się ponadto na terenach wiejskich w Ostrówku.

Dodatkowo, w Łochowie funkcjonuje Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej "NASZE ZDROWIE" Poradnia Medycyny Rodzinnej. Zakres opieki medycznej uzupełniają dwa działające w gminie prywatne gabinety stomatologiczne oraz Specjalistyczny Gabinet Lekarski - ginekologia, położnictwo, akupunktura. Najbliższe gabinety specjalistycznej opieki zdrowotnej znajdują się w mieście powiatowym Węgrowie.

Tabela. 8. Placówki ambulatoryjnej opieki zdrowotnej w gminie Łochów

	Jedn. m.	2001	2002	2003	2004
PLACÓWKI AMBULATORYJNEJ OPIEKI ZDROWOTNEJ					
Przychodnie ogółem					
ogółem	ob.	3	2	4	4
Przychodnie wg form organizacyjnych					
ogółem	ob.	3	2	4	4
publiczne	ob.	1	1	2	2
niepubliczne	ob.	2	1	2	2
Placówki podległe samorządowi terytorialnemu					
przychodnie ogółem	ob.	1	1	2	2
Porady ogólnodostępne wg podległości POZ					
ogółem					
ogółem	jed.	-	-	67 007	66 695

podległa samorządowi terytorialnemu	jed.	-	-	46 506	46 802
porady lekarzy podstawowej opieki zdrowotnej					
ogółem	jed.	-	-	48 874	51 603
podległa samorządowi terytorialnemu	jed.	-	-	31 778	31 710
porady w poradniach stomatologicznych					
ogółem	jed.	-	-	6 581	3 281
podległa samorządowi terytorialnemu	jed.	-	-	3 176	3 281

Źródło: Bank Danych Regionalnych, GUS, <http://www.stat.gov.pl>

Stan dostępności usług medycznych w gminie nie ulegał znaczącym zmianom na przestrzeni lat 2001-2004. Należy jednak podkreślić, że pomimo przeprowadzanych w skali całego kraju reform służby zdrowia, które wpływały w wielu przypadkach destabilizująco na funkcjonujące placówki służby zdrowia, w Łochowie nastąpił wzrost liczby powyższych placówek. Dodatkowo liczba porad, udzielanych w placówkach publicznych opieki zdrowotnej, wzrastała lub utrzymywała się na stabilnym poziomie. Dane statystyczne przedstawione w powyższej Tabeli wskazują, że w latach 2003-2004 zmniejszeniu uległa jedynie liczba porad stomatologicznych udzielanych na terenie gminy.

Zaopatrzeniem mieszkańców Łochowa w zakresie lekarstw i artykułów medycznych zajmują się dwie apteki i jeden punkt apteczny, zatrudniające ogółem trzech farmaceutów. Stan taki utrzymywał się w okresie 2001-2004 i można ocenić go jako dostateczny w odniesieniu do aktualnych potrzeb mieszkańców gminy.

W zakresie opieki zdrowotnej na terenie gminy potrzebne są działania służące zwiększeniu w miarę możliwości finansowych liczby lekarzy specjalistów oraz rozwojowi wyposażenia gabinetów w specjalistyczny sprzęt medyczny i rehabilitacyjny. W ochronie zdrowia szczególne znaczenie mieć będzie również nacisk na profilaktykę i zwiększanie świadomości zdrowotnej mieszkańców, w szczególności dzieci i młodzieży poprzez współpracę z placówkami oświatowymi.

II.2.4. Obsługa ludności

W gminie usługi tworzą system, w którym miasto jest ośrodkiem koncentrującym usługi podstawowe i ponad podstawowe dla mieszkańców miasta oraz terenów wiejskich. W mieście znajdują się wszystkie usługi z zakresu administracji publicznej o zasięgu gminnym służące zaspokojeniu potrzeb mieszkańców w tym zakresie. Jakość życia w zakresie usług w gminie pozostaje na średnim poziomie. Miasto wyposażone jest w usługi różnego rodzaju na średnim poziomie w porównaniu do gmin miejsko-wiejskich byłego województwa siedleckiego. Zastrzeżenia może budzić nie tylko ich ilość, ale także jakość. Usługi na obszarach wiejskich nie odbiegają od średniej, ich standard jest dość typowy. Standard usług w Łochowie znacznie odbiega od standardu w innych tego typu miastach.

Średnie ceny obowiązujące w gminie:

- wynajęcie typowego mieszkania (cena za miesiąc): 180 zł;

- wynajęcie powierzchni biurowej (pow. magazynowa, cena za rok) 15x12 = 180zł /m²;
- zakup ziemi (cena za 1 ha): 2000 zł;
- zaopatrzenie w wodę: 1,15 zł /m³;
- średni koszt przyłączenia do wodociągu: 2000 zł;
- energia elektryczna - koszt przyłączenia: 3000 zł;

Urząd Miejski ma swoją siedzibę w Łochowie przy Al. Pokoju 75. Usługi społeczne świadczone są przede wszystkim przez wymienione poniżej jednostki organizacyjne Urzędu Miasta:

- Zakład Gospodarki Komunalnej (ZGK) w Łochowie;
- Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury w Łochowie;
- Zespół Obsługi Szkół Samorządowych w Łochowie;
- Samorządowy Dom Pogodnej Starości w Ostrówku;
- Prywatny Dom Pogodnej Starości w Barchowie;
- Miejsko - Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Łochowie.

W gminie znajdują się również:

- Gminna Biblioteka Publiczna z filiami w Ostrówku, Ogrodnikach i Kamionnie;
- Parafie w Łochowie, Ostrówku, Kamionnej, Jerzyskach, Ogrodnikach, Budziskach i Gwizdałach.

II.2.5. Bezpieczeństwo publiczne

Ważną grupę potrzeb społecznych stanowią warunki zapewniające bezpieczeństwo. Poczucie bezpieczeństwa osobistego obywateli postrzegane jest we wszystkich badaniach socjologicznych jako najistotniejszy problem społeczny. Jego znaczenie rośnie wobec faktu, iż transformacja systemowa, obok pozytywnych zjawisk i procesów spotęgowała także zjawiska takie jak wzrost przestępczości i patologii społecznych, w znacznym stopniu obniżające to poczucie. Także coraz większego znaczenia nabiera bezpieczeństwo ekologiczne definiowane jako taki stan środowiska przyrodniczego, który nie tylko ogranicza i eliminuje zagrożenia ekologiczne, lecz także promuje pozytywne zachowania oraz działania, umożliwiające poprawę tego stanu, w konsekwencji tworząc lepsze warunki życia. Grupę potrzeb społecznych w zakresie bezpieczeństwa dopełnia pomoc i opieka społeczna, będąca reakcją państwa, organizacji charytatywnych, a także bogatszej części społeczeństwa na wciąż istotnie duży obszar biedy.

Władze samorządowe gminy Łochów wykonują zadania z zakresu zapewnienia bezpieczeństwa publicznego na terenie gminy zgodnie z obowiązującymi wymogami prawa. W strukturze Urzędu Miejskiego w Łochowie utworzone jest stanowisko ds. wojskowych, BHP, obrony cywilnej, przeciwpożarowej i Ochotniczej Straży Pożarnej.

Z uwagi na uwarunkowania przestrzenne, ważną rolę odgrywa zapewnienie bezpieczeństwa przeciwpowodziowego. Ocenia się jednak, że zagrożenie powodziowe miejscowości na terenie gminy nie jest szczególnie wysokie. Rzeka Bug przepływa przez północną część gminy na długości około 15 km. Wahania wody w rzece są duże i wynoszą nawet ponad 4,0 m. Najwyższe wody powodują wylewanie się rzeki, a wody dochodzą aż do wsi Brzuza. Rzeka Liwiec przepływa w zachodniej i południowo-zachodniej części gminy i stanowi granicę gminy na tym obszarze. Z obserwacji rzeki na stacji wodowskazowej w Łochowie wynika, że wahania wody w rzece są duże i wynoszą ponad 3,0 m.

Zjawiska powodziowe w szczególności mogą występować na przełomie okresu zimowego i wiosennego, spowodowane przez szybko topniejące śniegi oraz nasilające się zjawiska lodowe w rzekach. Ponadto poziom zagrożenia powodziowego wzrasta latem, w okresie czerwiec-lipiec, kiedy występować mogą ulewne deszcze. W Powiatowym Programie Ochrony Środowiska dla powiatu węgrowskiego wskazano, iż powierzchnia terenów zalewowych w obrębie lewobrzeżnej doliny rzeki Bug, wynosi w gminie Łochów 2.010 ha, przy uwzględnieniu prawdopodobieństwa wystąpienia fali powodziowej $p=1\%$ i przerwania istniejących wałów przeciwpowodziowych. Wykonane wzdłuż Bugu obwałowanie przeciwpowodziowe zaliczane jest do II klasy ważności, a jego średnia wysokość kształtuje się na poziomie 3m. Istotnym problemem jest niewystarczający stopień zabezpieczenia wałów, które w wielu miejscach pokryte są tylko niskim poszyciem trawiastym. Ważniejsze zagrożenie, wymagające podejmowania w przyszłości działań zabezpieczających przez władze publiczne, stanowi erozja linii brzegowej Bugu w miejscowości Szumin. W wyniku silnej erozji bocznej doszło tam do przerwania linii brzegowej i rozwidlenia rzeki. Postępująca w dalszym ciągu erozja będzie zwiększać zagrożenie dla pobliskich zabudowań. Główne działania w zakresie utrzymania wałów przeciwpowodziowych należą do kompetencji powiatu, należy jednak wskazać, iż dla minimalizacji zagrożeń powodziowych utrzymywana jest ścisła współpraca gminy Łochów z wydziałem zarządzania kryzysowego starostwa powiatowego w Węgrowie. Rozwijane również będą działania o charakterze informacyjnym, służące przygotowaniu ludności gminy do funkcjonowania w warunkach bezpośredniego zagrożenia powodziowego.

Zagrożenie pożarowe w gminie Łochów na tle całości obszaru powiatu węgrowskiego oceniane jest jako wysokie. Wynika to głównie z wysokiego wskaźnika lesistości, charakteru lasów tj. występowaniem tzw. suchych siedlisk lasu oraz z braku prowadzenia w wielu miejscach prac pielęgnacyjnych drzewostanu. Do wzmocnienia zagrożeń przyczynia się ponadto duży ruch turystyczny w lasach, związany szczególnie w sezonie letnim z funkcjonowaniem znacznej ilości domków campingowych oraz ośrodków kolonijno-wypoczynkowych. Najbardziej zagrożone pożarami na terenie gminy są obszary leśnictw Szumin i Jerzyska, dlatego też w tych rejonach podejmowane będą w pierwszej kolejności zadania prewencyjne.

Zadania w zakresie utrzymania porządku publicznego na terenie gminy Łochów pełni Policja oraz Straż Miejska. Obecnie w Straży Miejskiej pracuje dwóch funkcjonariuszy. W Łochowie znajduje całodobowy posterunek Policji, podlegający Komendantowi Powiatowemu Policji w Węgrowie. Aktualny poziom bezpieczeństwa i porządku publicznego w gminie, zapewniany przez zasoby kadrowe powyższych służb można uznać za dostateczny. W planach rozwoju Łochowa niezbędne jest natomiast dążenie do ciągłego podnoszenia skuteczności działań szczególnie Straży Miejskiej, podlegającej Burmistrzowi, jak również zacieśniania współpracy z Policją. Działania te powinny być nakierowane głównie na prewencję oraz budowę zaufania publicznego i zorganizowanych schematów współdziałania mieszkańców ze służbami odpowiedzialnymi za porządek publiczny w gminie.

Bardzo ważnym zagrożeniem dla mieszkańców gminy jest przebiegająca przez środek miasta droga krajowa nr 50. Szczególne zagrożenie może tworzyć skrzyżowanie dróg krajowych nr 50 i 62, z uwagi na niebezpieczne ładunki przewożone w ruchu tranzytowym.

II.2.6. Pomoc i opieka społeczna

Sytuacja gospodarcza w ostatnich latach, w szczególności utrzymujący się problem wysokiej stopy bezrobocia, wpłynęła na wzrost udzielanej pomocy społecznej środowiskom najbardziej potrzebującym. Szczególne znaczenie wobec przewidywanych tendencji demograficznych ma problem opieki nad ludźmi w podeszłym wieku. Stąd też duże znaczenie należy przywiązywać do uwzględnienia w strategicznym planie rozwoju gminy Łochów zapisów dotyczących zapewnienia tej grupie godziwych warunków życia. Wiązać się to będzie z koniecznością budowy domów opieki społecznej (stacjonarnych i dziennego pobytu), budowy lub remontów tanich domów komunalnych, a także zapewnienia opieki w domu dla osób samotnych. Na terenie gminy funkcjonuje Samorządowy Dom Pogodnej Starości w Ostrówku, stanowiący jednostkę organizacyjną gminy i prywatny Dom Pogodnej Starości w Barchowie. Zakres pomocy społecznej udzielanej w Łochowie przedstawia Tabela 9.

Tabela 9. Placówki stacjonarnej pomocy społecznej

PLACÓWKI STACJONARNEJ POMOCY SPOŁECZNEJ		2000	2001	2002	2003
Domy lub zakłady pomocy społecznej					
dom lub zakład	ob.	0	1	1	1
oddział lub filia	oddział	0	0	0	0
miejsca (łącznie z filiami)	miejsce	0	20	20	20
pensjonariusze / mieszkańcy (łącznie z filiami)	osoba	0	21	22	19
STACJONARNE ZAKŁADY OPIEKI ZDROWOTNEJ					
Zakłady opiekuńczo-lecznicze i pielęgnacyjno-opiekuńcze					
zakład	ob.	-	-	-	1
oddział lub filia	oddział	-	-	-	0
miejsca (łącznie z filiami)	miejsce	-	-	-	20
pacjenci łącznie z filiami	osoba	-	-	-	4
pacjenci w ciągu roku łącznie z filiami	osoba	-	-	-	5

Źródło: Bank Danych Regionalnych, GUS, <http://www.stat.gov.pl>

Pomoc społeczna realizowana na terenie gminy Łochów kierowana jest do osób i rodzin, które nie są w stanie samodzielnie pokonać trudnych sytuacji życiowych, wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości. Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Łochowie oferuje pomoc w następujących formach:

- świadczenia pieniężne: przekazywane na zasadzie zasiłku stałego, zasiłku okresowego, zasiłku celowego lub specjalnego zasiłku celowego.
- świadczenia niepieniężne, takie jak praca socjalna, składki na ubezpieczenie zdrowotne, składki na ubezpieczenia społeczne, sprawienie pogrzebu, schronienie, posiłek, niezbędne ubranie, usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania, specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania.

Od dnia 1 maja 2004 r. MGOPS przyznaje świadczenia rodzinne, które mają na celu częściowe pokrycie wydatków na utrzymanie dziecka. Ponadto mieszkańcy gminy w uzasadnionych przypadkach mogą ubiegać się o przyznanie zasiłku pielęgnacyjnego, świadczenia pielęgnacyjnego oraz dodatku mieszkaniowego.

Działalność Miejsko-Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej dążyć będzie do podnoszenia skuteczności pomocy socjalnej zapewnianej mieszkańcom. W tym celu niezbędne jest opracowanie, bieżąca analiza i aktualizacja stanu socjalnego mieszkańców oraz ścisła współpraca z Powiatowym Centrum Pomocy Rodzinie w Węgrowie, jak również organizacjami pozarządowymi zajmującymi się wspieraniem pomocy społecznej.

II.2.7. Kultura i sztuka

Na obszarze gminy Łochów znajdują się liczne obiekty zabytkowe podlegające ochronie, w wyniku tego wytyczone zostały strefy konserwatorskie grupujące obszary i zespoły o podobnej wartości kulturowej, przyrodniczej i krajobrazowej:

1) **Strefa A** – dotyczy pełnej ochrony historycznej struktury przestrzennej, która obejmuje następujące obiekty:

zespół dworsko-parkowy w Baczkach;

kościół parafialny pod wezwaniem Niepokalanego Poczęcia NMP w Kamionnej;

zespół dworski w Kamionnej;

dom Stanisława Pióro w Nadkolu;

pozostałości dworskiego parku krajobrazowego w Pogorzelcu;

zespół pałacowy w Łochowie.

2) **Strefa B** – są to obiekty zainteresowania konserwatorskiego, do których należą m.in.:

domy drewniane w Baczkach, Brzuzie, Burakowskim, Gwizdałach, Ostrówku, Twarogach;

zespół dworsko-parkowy w Barchowie;

kapliczka drewniana w Brzuzie;

młyn w Jasiorówce;

willa Ignacego Paderewskiego;

zespół dworca kolejowego i poczta w Łochowie.

3) **Strefa K** – dotyczy ochrony krajobrazu i jest uzupełnieniem stref ochrony konserwatorskiej; obejmuje tereny sąsiadujące z obiektami zabytkowymi należąc do nich:

teren przy zespole dworsko-parkowym w Baczkach;

teren przy cmentarzu parafialnym w Kamioniej;

4) **Strefa W** – ochrona relikwii archeologicznych obejmująca:

grodzisko wczesnośredniowieczne w Barchowie;

grodzisko wczesnośredniowieczne w Laskach Starych.

5) **Strefa OW** – obejmująca tereny obserwacji archeologicznych m.in.:

relikwii osadnictwa wczesnośredniowiecznego w Baczkach;

osadę starożytną w Barchowie;

osadę kultury łużyckiej w Barchowie;

cmentarzysko z okresu późnolatyńskiego w Brzuzie;

relikwii osadnictwa z okresu ceramiki sznurowej, kultury trzcinieckiej i łużyckiej w Brzuzie;

osadę nowożytną w Kaliskach;

osadę wczesnośredniowieczną w Wywłóce.

6) **Strefa OWD** – domniemanych stanowisk archeologicznych, których lokalizacja jest znana jedynie z archiwów. Dotyczy ona m.in.:

relikwii osadnictwa brązu w Brzuzie;

zespołu stanowisk starożytnych i nowożytnych w Karczewiźnie i Kalinowcu;

stanowiska z okresu neolitu w Koszelance;

zespołu stanowisk w Szuminie;

osady starożytnej i średniowiecznej w Wólce Paplińskiej.

II.2.8. Turystyka i sport

W Nadbużańskim Parku Krajobrazowym, utworzonym w dolnym biegu rzeki Bug, w granicach, którego znajduje się - oprócz 85 km. odcinka Bugu - fragment dolnej Narwi i Liwca oraz duże obszary leśne Puszczy Białej, Borów Łochowskich i Lasów Ceranowskich. położonych jest 28 gmin wiejskich i 4 miasta. Jest to jeden z największych parków krajobrazowych w Polsce, a w Europie jako jedyny fenomen przyrodniczy pod względem łąk nadbużańskich z pięknym krajobrazem i niepowtarzalną florą i fauną – teren „Zielonych Płuc” Polski. Częściowo tereny te zajmuje gmina Łochów, która ze względu na atrakcyjne położenie cieszy się dużą popularnością wśród turystów. Na terenie gminy zlokalizowane jest około 2000 indywidualnych domków letniskowych stanowiące bazę dla wypoczynku tysięcy ludzi.

Agroturystyka stworzyła tu bardzo duże szanse rozwoju, a turystom możliwość dobrego wypoczynku w tym pięknym zakątku kraju. Gościnni mieszkańcy proponują przyjezdnym gościom pobyt w swoich domach, skorzystanie ze znakomitej kuchni podlaskiej, poznanie życia codziennego wsi, zwyczajów, kultury, możliwości czynnego wypoczynku w ciszy i spokoju w wolnej od zanieczyszczeń przyrodzie. Poza atrakcjami oferowanymi wyłącznie przez gospodarzy istnieją także ogólnowiejskie imprezy, takie jak na przykład dyskoteki w remizie, spotkania przy ognisku nad Liwcem, gry i zabawy konkursowe, organizowane kółka zainteresowań (np.: Koło Gospodyń Wiejskich). Istnieją również ścieżki turystyczne piesze i

rowerowe penetrujące najbardziej malownicze zakątki Lasów Łochowskich i Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego. Najciekawszą z pewnością atrakcją w gminie Łochów jest jedyne w Europie muzeum gwizdka w Gwizdałach, które zdobywa coraz większe zainteresowanie turystów, mediów i prasy.

Gmina Łochów charakteryzuje się głównie turystyką pieszą i rowerową ze względu na walory przyrodnicze i krajobrazowe NPK. Teren ten dzięki minimalnej ingerencji człowieka jest w stanie zbliżonym do naturalnego, co jest rzadkością w skali europejskiej. Niepowtarzalnym walorem parku jest szeroka dolina Bugu z tarasami, rozległymi starorzeczami, wydhami, piaszczystymi plażami i urwistymi skarpmi. Poza doliną rozciągają się łągi, olsy i bory sosnowe oraz rzeka Liwiec, ciekii polodowcowe jak Ugoszcz, Dzięciołka oraz wyniesienia wydymowe, pagórki kremowe i wzgórza morenowe.

Szlaki turystyczne w gminie to:

1. Szlaki turystyki pieszej:

- a) "Szlak słoneczny" rozpoczyna się w Urlach, w sąsiedniej gminie Jadów biegnie na północ wzdłuż Liwca. Na teren gminy Łochów wchodzi po przekroczeniu mostu na Liwcu, biegnie dalej prawą stroną rzeki do Nadkola, gdzie ponownie przekracza Liwiec i wchodzi na teren woj. ostrołęckiego.
- b) "Okrężny szlak Leśny" - Topór, uroczysko Kuźniarki, Czaplówizna, uroczysko Chomąta, Topór. Liczy około 16 km długości. Częściowo przebiega przez teren gminy Stoczek oraz przez rezerwat Czaplówizna.
- c) "Szlak im. Juliana Ejsmonda." Rozpoczyna się w Łochowie biegnąc początkowo skrajem dużego kompleksu leśnego, następnie przez wieś Jerzyska i rezerwat Jegiel do Nadkola i dalej do Kamieńczyka poza granicami gminy.
- d) "Szlak wielkiej przygody." biegnie na terenie gminy w kierunku wchód-zachód, niemal w całości przez tereny leśne, od Czaplówizny, poprzez uroczyska Chomąta i Jerzyska, Wywłokę, rezerwat Jegiel do Rawy i Kamieńczyka poza granicami gminy. Jest to główny szlak turystyczny projektowanego Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego.
- e) "Szlak zabytków przyrody." Prowadzi poprzez trasę: Topór, rezerwat Czaplówizna i dalej na północ przez wieś Grobiny poza granicą gminy Łochów do Broku i Ostrowi Mazowieckiej. W granicach gminy przechodzi przez tereny leśne, na pozostałym odcinku głównie przez otwartą dolinę Bugu.

2. Szlaki turystyki kajakowej:

- a) Szlak kajakowy turystyki indywidualnej po rzece Bug.
- b) Szlak kajakowy turystyki indywidualnej po rzece Liwiec.

Ważnym elementem turystycznym są zabytki Łochowa, związane głównie z rodami osiedlającymi się od 6 stycznia 1488 roku (Święto Królów) - jest to data rozpoczynająca dzieje historyczne miasta i okolic. Do najważniejszych obiektów zabytkowych należy zaliczyć:

- a) Pałac z pierwszej połowy XIX wieku, dawna posiadłość Hornowskiego, Dernałowicza, a następnie Zamoyskiego. Po 1944 r. zamieszkały przez 21 rodzin robotniczych-85 osób (5.02.1981 r.). Stan szybko postępującego niszczenia (dziury w dachu, zawilgocenie odpadanie tynków). Przewidziane odstąpienie obiektu na Ośrodek Rehabilitacyjny dla Przedsiębiorstwa Usług Komunalno - Socjalnych. Z tego względu wykwaterowano część rodzin do specjalnie wybudowanych mieszkań zastępczych. W 1991 roku Urząd Miejski w Łochowie ogłosił przetarg na cały teren parkowy i pałac. Obiekt nabyła firma prywatna z Siedlec.
- b) Kamienna rzeźba św. Jana Nepomucena na czworobocznym murowanym i otynkowanym słupie przy skrzyżowaniu szosy z ulicą Nowowiejską (pierwsza połowa XIX wieku) (rys obok)
- c) Figura kamienna Matki Boskiej w parku przypałacowym, dawniej na wysepce "Saska Kępa" wśród stawów rybnych (pierwsza połowa XIX wieku).
- d) Budynek poczty (dawniej stacja poczty konnej) z XIX wieku.
- e) Parowozownia do II wojny kwiatowej a obecnie budynek stacji PKP (kasy, poczekalnia, mieszkania na górze). Obok budynek mieszkalny.
- f) Drewniany budynek na rogu ulic Armii Krajowej i Al. Łochowskiej. Jako posesja letniskowa w Urlach, przeniesiona tu przez Niemców i służąca jako kantyna dla nich, po wojnie Urząd Gminy. Obecnie pomieszczenia handlowe i Apteka Dragana.
- g) Czworaki murowane i drewniane przy ulicy Nowowiejskiej (w ramach majątku Zamoyskiego).
- h) Młyn Gotowickiej.
- i) Ślad grodziska i osady nad Liwcem (przy granicy z Laskami).

Ponadto na terenie gminy występują pomniki przyrody:

- a) Stare dęby: przed leśniczówką i kościołem w Jerzyskach - pod lasem w Koszelance.
- b) Samotne sosny: przy szosie w Łojewie i przy gajówce w Samotrzasku - ocalałe z wycięcia przez Niemców w 1917 roku.
- c) Parki krajobrazowe przy dworach: w Łochowie, Baczkach, Kamionnie, Barchowie, Pogorzelcu. Są to resztki dawnego zadbanego drzewostanu.

II.3. Walory użytkowe przestrzeni gminy stymulujące rozwój gospodarczy

II.3.1. Infrastruktura techniczna

Kanalizacja, wodociągi, gospodarka odpadami

Na terenie gminy Łochów istnieją dwa wodociągi grupowe:

- *SUW Ostrówek*, którego ujęcie wody składa się z dwóch studni głębinowych o wydajności 100 m³/godz każda. Woda wymaga odżelaziania, odmanganiania, czasami chlorowania.
- *SUW Łosiewice*, ujęcie wody z utworów czwartorzędowych, składa się z trzech studni, o wydajności 107 m³/godz, 97,3 m³/godz i 68 m³/godz. Woda wymaga odżelaziania, odmanganiania i czasami chlorowania

Długość sieci wodociągowej wynosi 128 km przyłączy + 200 km sieci. W mieście i na obszarach wiejskich Łochowa z sieciowego systemu wodociągowego korzysta około 95% mieszkańców (99% w mieście). Zasobność ujęć wody i wydajność stacji wodociągowych umożliwiają podwyższenie standardu wyposażenia mieszkań w urządzenia wodociągowe i objęcie 100% mieszkańców zbiorowym systemem zaopatrzenia w wodę. Mieszkańcy nie objęci systemem sieciowym czerpią wodę z przydomowych studni kopalnych lub wierconych. Duża liczba mieszkańców wsi, pomimo podłączenia do sieci wodociągowej, do celów gospodarskich, wykorzystuje wodę z własnych studni głębinowych i zbiorników wody deszczowej.

W chwili obecnej całkowita długość sieci kanalizacyjnej w Gminie wynosi 24,4 km (Łochów–19,6 km, Ostrówek–0,5 km, Łopianka–4,3 km). Długość przyłączy wynosi 15,2 km. Grawitacyjno – ciśnieniowy sieciowy system odprowadzania ścieków sanitarnych, z 9 pompowniami, funkcjonuje tylko w części Gminy. W mieście Łochowie, w 58% mieszkań w centrum miasta, pozostałe tereny miasta nie mają systemu kanalizacji sanitarnej. W mieście działa oczyszczalnia ścieków o pojemności 5000RLM, przystosowana do przyjmowania ścieków z terenu miasta i gminy. Jednak większość mieszkańców gminy zamieszkałych w zabudowie jednorodzinnej odprowadza ścieki sanitarne do zbiorników szczelnych (szamb). Stale powiększająca się liczba gospodarstw podłączonych do systemu wodociągowego powoduje zwiększanie się ilości ścieków, a tym samym zwiększenie zagrożenia dla środowiska i dla wód w studniach przydomowych. W najbliższej przyszłości Gmina zamierza wybudować nowe odcinki sieci kanalizacyjnej.

Na terenie gminy, we wsi Łojew, funkcjonuje wysypisko odpadów komunalnych (innych niż niebezpieczne), eksploatowane przez Zakład Gospodarki Komunalnej. Obecna powierzchnia wysypiska wynosi ok. 1,86 ha i pokryta jest warstwą śmieci o zmiennej grubości ok. 4 m. Plan zagospodarowania przestrzennego gminy, przewiduje modernizację istniejącego wysypiska oraz jego rozbudowę do 3,18 ha. Od lipca 2004, na składowisku, istnieje linia do segregacji odpadów. Od stycznia 2005 odpady są segregowane na całym terenie Gminy Łochów, u źródła ich powstania. Obecny system usuwania odpadów stałych z terenu gminy Łochów, pomimo rozstawienia przez Urząd Gminy pojemników na odpady nie funkcjonuje w pełni sprawnie - powstają „dzikie” wysypiska. Podniesieniu sprawności systemu sprzyjać będzie zaplanowana przez Gminę szeroko zakrojona akcja edukacyjna i sprawniejsze działanie straży miejskiej.

Zaopatrzenie w energię, gaz, telekomunikacja

Gmina Łochów zasilana jest w energię elektryczną z ogólnokrajowej sieci energetycznej dostarczanej sześcioma liniami napowietrznymi 15 kV., doprowadzonymi do wszystkich mieszkańców gminy. Energia elektryczna jest zużywana przez mieszkańców przede wszystkim do pokrycia podstawowych potrzeb tj. na oświetlenie, drobny napęd i dźwięk oraz

do pokrycia potrzeb gospodarki rolnej i hodowlanej. Obsługa mieszkańców miasta i gminy realizowana jest w oparciu o stację 110/15kV leżącą w Baczkach. Stopień obciążenia stacji transformatorowych szacuje się na około 60-70% w mieście i około 30-40% na terenach wiejskich. Przeciążenie systemu elektroenergetycznego po stronie niskich napięć występuje w niektórych wsiach ze znacznym udziałem budownictwa letniskowego głównie w okresie letnim. W tych wsiach występuje znaczna nierównomierność rozbiorów w ciągu roku. Ponadto prowadzenie linii elektrycznych niskiego napięcia na słupach jest przyczyną częstych awarii.

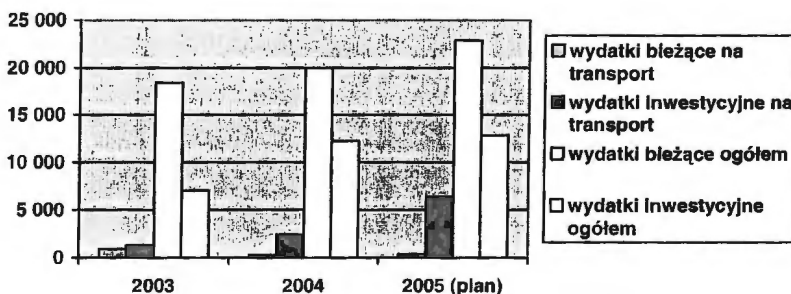
Na terenie gminy nie ma systemu gazowniczego. Wynika to z faktu, że gmina leży poza zasięgiem gazociągów magistralnych i aktualnie brak jest technicznych możliwości dostawy gazu ziemnego.

Drogi i komunikacja

Łochów położony jest przy skrzyżowaniu drogi krajowej nr 50 (Warszawa – Mińsk Mazowiecki – Ostrów Mazowiecka) oraz drogi krajowej nr 62 (Siedlce – Wyszaków). Funkcjonuje również sieć dróg powiatowych oraz sieć dróg gminnych. Długość dróg gminnych na terenie gminy Łochów wynosi 128 km. Drogi gminne w obrębie miasta mają łączną długość 28,8 km z czego dróg o nawierzchni bitumicznej jest 13,4 km, natomiast dróg o nawierzchni żwirowej 11,6 km.

Przez miasto przebiega normalnotorowa linia kolejowa relacji Białystok – Łochów – Warszawa, należąca do krajowego systemu kolejowego.

Rysunek 10. Wydatki bieżące i inwestycyjne na transport

Źródło: Dane Urzędu Miejskiego w Łochowie.

Wydatki bieżące i inwestycyjne na transport w dziale 600 przedstawiono na rysunku 10. Obserwujemy wyraźny wzrost nakładów inwestycyjnych, szczególnie w roku 2005. Wiąże się to z przebudową trzech ulic w mieście Łochów, na które gmina otrzymała środki z Unii Europejskiej.

Stan dróg na terenie gminy wskazuje na konieczność podejmowania w najbliższych latach szerokiego zakresu inwestycji służących rozbudowie oraz modernizacji istniejącego lokalnego systemu komunikacyjnego. Realizowane obecnie i w przyszłości inwestycje drogowe stanowią istotny czynnik poprawy warunków do rozwoju przedsiębiorczości oraz likwidacji barier dostępności terenów przeznaczonych pod nowe inwestycje, zarówno publiczne jak i prywatne. Dodatkowe korzyści, jakie zostaną osiągnięte dzięki podejmowaniu przez gminę działań w zakresie rozwoju komunikacji drogowej to zwiększenie mobilności społeczeństwa, usprawnienie i wzrost bezpieczeństwa ruchu drogowego, poprawa estetyki gminy, a co za tym idzie - poprawa wizerunku Łochowa w świadomości mieszkańców oraz osób z zewnątrz.

II.3.2. Gospodarka lokalna

Rolnictwo

Warunki glebowe na terenie gminy Łochów są zróżnicowane. W części północno-zachodniej gminy przeważają gleby należące do V i VI klasy bonitacyjnej, wytworzone z piasków luźnych lub piasków słabogliniastych przechodzących w luźne. Południowa i wschodnia część gminy ma lepsze warunki glebowe ze względu na występujące na tym terenie gleby pseudobielicowe i brunatne wylugowane, zaliczane głównie do klas bonitacyjnych IV a i IV b. Najlepsze gleby należące do klas bonitacyjnych III a i III b występują w rejonie wsi Kamionna, Baczki i Zambrzyniec. Są to gleby bielicowe i brunatne wylugowane wytworzone z glin. W ogólnej powierzchni gminy Łochów użytki rolne zajmują 48,0% (użytki leśne 36,3% pozostałe grunty i nieużytki 15,7%). Strukturę użytkowania powierzchni przedstawia Tabela 10.

Tabela 10. Struktura użytkowania gruntów w gminie Łochów.

Powierzchnia:	ha	%
Użytki rolne ogółem w tym:	9 348	48,0
grunty orne	4 677	50,0
sady	32	0,4
łąki	3 516	37,6
pastwiska	1 123	12,0
Lasy i grunty leśne ogółem	7 080	36,3
Pozostałe grunty i nieużytki ogółem	3 070	15,7

Źródło: Dane Urzędu Miejskiego w Łochowie.

O kierunkach produkcji i formach specjalizacji gospodarstw, powinny w głównej mierze decydować warunki naturalne i techniczne, takie jak: wielkość i jakość arealu uprawnego,

możliwość zapewnienia odpowiednich nakładów, stopień mechanizacji, nowoczesność parku maszynowego, a także rynki zbytu. Rynek podaży i popytu, ceny oraz import tańszej żywności, decydują o opłacalności produkcji w rolnictwie. Od lat zaznacza się brak stabilizacji w rolnictwie, brak długofalowej, nowoczesnej polityki rolnej.

Największy udział w strukturze zasiewów w gospodarstwach indywidualnych w gminie Łochów mają zboża i ziemniaki, a następniej kolejności mieszanki zbożowe. Powierzchnia upraw i plony w poszczególnych wsiach zdeterminowane są warunkami glebowymi i klimatycznymi. W rejonach o słabych glebach przeważa uprawa żyta, mieszanek zbożowych oraz ziemniaków. W rejonach o lepszych glebach dominują zboża z dużym udziałem pszenicy i jęczmienia oraz buraki cukrowe. Na terenie gminy uprawiane są również warzywa gruntowe oraz truskawki, jednak na znacznie mniejszych arealach.

W najbliższych latach należy spodziewać się utrzymania wysokiego udziału gruntów rolnych oraz produkcji rolnej na terenie gminy. Przy scharakteryzowanych powyżej warunkach glebowych i klimatycznych prawdopodobnie będzie utrzymywana produkcja zbóż, mieszanek zbożowych i ziemniaków. Preferowane kierunki zmian w produkcji rolnej obejmą działania prowadzące do powiększania areалу upraw warzywniczych oraz specjalizację w zakresie produkcji „zdrowej żywności” – odpowiadającej najwyższym normom jakościowym. Szansą dla gospodarki rolnej w gminie może być również produkcja biokomponentów i innych produktów rolnych o charakterze innym niż spożywczy, np. biomasy energetycznej. Jednocześnie postępować będzie proces przechodzenia mieszkańców wsi z sektora produkcji rolnej do sektora usług poprzez rozwój agroturystyki i kompleksowych usług nastawionych na ruch turystyczny w gminie

Zasoby i formy zagospodarowania gruntów

Powierzchnia ogólna obszaru gruntów gminy Łochów wynosi 19 500 ha. Na obszarze gminy większość gruntów stanowi własność prywatną (80%). Użytki rolne zajmują powierzchnię będącą w 93% własnością prywatną. Gmina dysponuje gruntami o powierzchni 55 ha, co stanowi 0,6% powierzchni ogólnej gminy. Około 60% powierzchni lasów należy do Skarbu Państwa. Szczegółowe dane dotyczące użytkowania gruntów na terenie gminy przedstawiono w tabeli 11.

Zgodnie z obowiązującą od 1 stycznia 1998 roku ustawą o gospodarce nieruchomościami, gminne zasoby nieruchomości mogą być wykorzystane *na cele rozwojowe gmin i zorganizowanej działalności inwestycyjnej, a w szczególności na realizację innych celów publicznych.*

Zasobem pod rozwój inwestycji publicznych są także niezagospodarowane grunty państwowe. Na podstawie przepisów ustawy o gospodarce nieruchomościami zasoby nieruchomości Skarbu Państwa mogą być przekazane gminie w drodze darowizny, jeśli w planach miejscowych są przeznaczone pod budownictwo mieszkaniowe oraz na realizację związanych z tym budownictwem urządzeń infrastruktury technicznej. Tereny państwowe, które mogłyby być przeznaczone pod zagospodarowanie, są położone w różnych miejscach na obszarze areалу gminy, nie zawsze odpowiednich pod zagospodarowanie osadnicze.

Tabela 11. Struktura własności i formy zagospodarowania gruntów w gminie Łochów

Wyszczególnienie	Pow. ogólna	Użytki rolne	Lasy i zadrzewienia	Pozostałe
Grunty Skarbu Państwa	1212	159	697	35
w tym: Państwowe Gospodarstwo Leśne	664	9	655	
Grunty tworzące zasób komunalny	42	29	1	12
Grunty gminne przeznaczone pod zabudowę	2	2		
Grunty gmin i związków między-gminnych przekazanych w użytkowanie wieczyste	11	4	5	2
Grunty osób fizycznych	6662	5990	416	26
Ogrody działkowe	306	253	37	16
Powierzchnia ogólna (z pow. wyrównawczą)	8254	6438	1157	659

Źródło: dane Urzędu Miejskiego w Łochowie

Znaczna część terenów przeznaczonych pod rozwój zagospodarowania przestrzennego jest własnością prywatną. Może powodować to ograniczenie prawnej dostępności terenów dla inwestorów i wpływu samorządu gminy na prawidłowe ukierunkowanie ich zagospodarowania.

Przemysł i produkcja nierolnicza

Rola przemysłu w gospodarce gminy Łochów znacznie zmalała w ostatnich latach. W latach osiemdziesiątych głównym zakładem przemysłowym w gminie była Fabryka Maszyn Budowlanych BUMAR – PROMA zatrudniająca około 1000 osób. Drugim, mniejszym, ale znaczącym w skali miasta zakładem w Łochowie była Dziewiarska Spółdzielnia Pracy ANITEX. Pozostałe zakłady miały znaczenie raczej dla miasta niż dla obszaru gminy.

Na obszarze gminy, według stanu na wrzesień roku 2005, do zakładów mających największe znaczenie dla lokalnej gospodarki Łochowa należały:

- Piekarnia - Cukiernia ROBSON – zatrudnienie wynosi ok. 120 osób,
- Firma STYROPMIN – zatrudnienie wynosi 100 osób
- Gminna Samopomoc Chłopska w Łochowie – zatrudnienie: 75 osób
- Nadleśnictwo Łochów – zatrudnienie: 54 osoby
- Przedsiębiorstwo Transportowo-Uslugowe DAR-BUS – zatrudnienie wynosi 20 osób;
- ERGAŚ – konserwacja i naprawa sprzętu pożarowego – zatrudnienie: 12 osób
- AMBIT – recykling – zatrudnienie: 9 osób
- POZH Przedsiębiorstwo Obrotu Zwierzętami Hodowlanymi – zatrudnienie: 25 osób
- Przedsiębiorstwo Handlowo-Uslugowe – zatrudnienie wynosi 20 osób, zajmuje się przewozem osób transportem samochodowym. Przewidziana jest rozbudowa bazy;

- Polski Koncern Naftowy Orlen S.A., oddział w Warszawie, Stacja Paliw w Łochowie – zatrudnia 5 osób i przewidywany jest nieznaczny wzrost zatrudnienia;
- Fabryka Maszyn Budowlanych BUMAR – PROMA (w fabryce zakończono proces upadłościowy, a jej majątek został sprzedany innym firmom).

Wymienione powyżej większe zakłady produkcyjne i usługowe w gminie Łochów zatrudniały łącznie ok. 300 osób. Większość zakładów nie przewiduje znacznych zmian w zatrudnieniu, trudno zatem wskazywać je jako źródło zwiększenia ilości miejsc pracy w najbliższym okresie. Potencjał gospodarczy gminy tworzą w większości małe firmy oraz osoby indywidualne prowadzące działalność gospodarczą. W latach 2000–2004 liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w systemie REGON utrzymywała się na dość stabilnym poziomie, osiągając maksymalnie 1300 podmiotów, jednak w 2004 r. zanotowano wyraźne zmniejszenie ilości działających firm w stosunku do lat poprzednich. Według danych GUS zarejestrowana działalność gospodarcza w latach 2000-2004 przedstawia się jak w tabeli 12.

Tabela 12. Liczba podmiotów gospodarczych ogółem zarejestrowanych w systemie REGON w gminie Łochów w latach 2000 – 2004.

Rok	Liczba podmiotów
2000	1186
2001	1200
2002	1262
2003	1300
2004	1165

Źródło: Bank Danych Regionalnych, GUS, <http://www.stat.gov.pl>

Działalność prowadzona przez podmioty gospodarcze w gminie Łochów to najczęściej handel i usługi, następnie budownictwo, rzemiosło, działalność produkcyjna i gastronomia. Przewiduje się, że dalszy rozwój gospodarczy gminy będzie oparty na preferowanym rozwoju drobnej i średniej przedsiębiorczości. Drobna przedsiębiorczość łatwiej przystosowuje się do wszelkich zmian w otoczeniu – upadek drobnych firm nie stanowi tak wielkiego zagrożenia dla gospodarki miasta jak upadek dużych zakładów. Jednocześnie gmina, a szczególnie część miejska, są atrakcyjne dla inwestorów ze względu na istnienie terenów, na których może być prowadzona działalność przemysłowa, jak również z uwagi na dobre powiązania komunikacyjne i dostępność siły roboczej.

II.4. Zasoby środowiska przyrodniczego

II.4.1. Obszary o walorach przyrodniczych i krajobrazowych

Gmina Łochów jest zróżnicowana pod względem wartości przyrodniczych jej poszczególnych fragmentów. W celu ich określenia, a tym samym dokonania w miarę obiektywnej oceny

zarówno w granicach gminy jak i porównania z innymi obszarami (gminami), przeprowadzono waloryzację przyrodniczo krajobrazową w oparciu o wyniki prac terenowych i kameralnych zawartych w niniejszej dokumentacji. W trakcie przeprowadzania waloryzacji przyrodniczej poszczególnych gmin na terenie woj. siedleckiego objętych powszechną inwentaryzacją przyrodniczą, zastosowano 4-stopniową skalę kategorii obszarów o zróżnicowanych walorach przyrodniczych i krajobrazowych. Były to następujące kategorie:

- a) obszary o randze międzynarodowej;
- b) obszary o randze krajowej;
- c) obszary o randze regionalnej;
- d) obszary o randze lokalnej;

Uwzględniano różne pozwalające na ocenę wartości przyrodniczej obszaru, takie jak naturalność występujących to biocenoz (ogólne bogactwo gatunków i zespołów, liczba gatunków rzadkich i zagrożonych), reprezentatywność i unikalność w większej skali (ponadlokalnej), wielkość powierzchni, zróżnicowanie rzeźby terenu i inne.

Na obszarze gminy Łochów wyróżniono wszystkie cztery kategorie obszarów.

a) obszary o randze międzynarodowej

Wyróżniono jeden obszar o randze międzynarodowej położony w północnej części gminy i obejmujący fragment doliny Bugu o długości około 6,5 km i zróżnicowanej szerokości - od 3 km w okolicy Brzuzy do około 600 m koło Szumina. Przez ten teren przepływa przyujściowy odcinek Ugoszczy. Wyznaczony obszar liczy 14,7 km² i obejmuje bogaty pod względem florystycznym, faunistycznym i krajobrazowym fragment Bugu. Na terenie tym jest położony rezerwat przyrody Jegiel oraz projektowany rezerwat Brzuza. Mają tu swoje siedliska ginące gatunki ptaków, jak kulik wielki, rycyk, sieweczka rzeczna, brodziec piskliwy i niektóre inne. Wyznaczony obszar położony jest w całości w granicach Parku Krajobrazowego.

b) obszary o randze krajowej

Obejmuje duży kompleks leśny położony w północno-zachodniej części gminy i powierzchni 26,8 km². Na jego obszarze znajduje się projektowany rezerwat przyrody Las Parowy. Teren ten w całości położony jest w granicach Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego. Rzeźba terenu jest dosyć urozmaicona, występują liczne wydmy, szczególnie w jego wschodniej i północnej części. Dostyć licznie występują tu rzadkie i chronione gatunki roślin oraz wiele rzadkich i zagrożonych wyginięciem gatunków zwierząt. Ze względu na dużą powierzchnię i dosyć dobrze zachowane i urozmaicone drzewostany, ten kompleks leśny odgrywa ważną przyrodniczo funkcję o znaczeniu ponadregionalnym.

c) obszary o randze regionalnej

Wytypowano trzy obszary należące do tej kategorii, w tym dwa obejmujące rzekę Liwiec i jego dolinę.

1. Duży obszar położony w północno-wschodniej części gminy i liczący 31 km², i obejmuje duży kompleks leśny, bardziej rozczłonkowany od wyżej opisanego. Obszar ten w całości znajduje się w granicach Nadbużańskiego Parku

Krajobrazowego. Występują tu głównie bory sosnowe z charakterystyczną fauną i florą, w tym z wieloma rzadkimi i chronionymi gatunkami. W części północnej znajduje się rezerwat Czaplowizna, natomiast w części południowej, koło wsi Ostrówek, rezerwat Wilcze Błota.

2. Fragment doliny Liwca od granicy gminy w części północnej koło miejscowości Nadkole do granicy z miastem Łochów w części południowej. Fragment ten liczący około 13 km długości przy średniej szerokości 350 m zajmuje powierzchnię 4,5 km². Pomimo dużego zainwestowania rekreacyjnego, rzeka i jej dolina zachowały znaczne walory przyrodnicze. Występują tu chronione i rzadkie gatunki ptaków charakterystyczne dla dolin rzecznych. Teren ten wchodzi w granice otuliny Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego.
3. Fragment doliny Liwca w południowej części gminy, liczący około 10 km długości i 10,6 km² powierzchni. Średnia szerokość doliny Liwca na tym docinku wynosi 1 km. Rozciąga się od granicy miasta Łochowa w części północnej do granicy gminy w części południowej koło wsi Kalinowiec. W porównaniu do fragmentu wyżej opisanego, nie występuje tu zainwestowanie rekreacyjne. Dolina ma bardziej „dziki” charakter i jest użytkowana gospodarczo głównie jako użytki zielone. Niewielki fragment tego terenu w części północnej (koło wsi Łaski Stare) wchodzi w granice otuliny Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego.

d) obszary o randze lokalnej

Wypytowano dwa obszary o randze lokalnej w południowo-wschodniej części gminy.

1. Teren położony między Ostrówkiem, Majdanem, Baczkami i Łochowem. Obejmuje niewielkie i rozdrobnione kompleksy leśne oraz dwa jeziora bogate pod względem faunistycznym i florystycznym. Jedno z nich - w pobliżu Łochowa - zaprojektowano do objęcia ochroną rezerwatową. Całkowita powierzchnia tego obszaru wynosi 8,7 km². Wyznaczony obszar położony jest w całości w granicach otuliny Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego.
2. Niewielki powierzchniowo teren liczący 3 km² położony w południowej części gminy. Obejmuje urozmaicony krajobraz rolniczy typowy dla Podlasia z dużym udziałem rozdrobnionych lasów. W jego granicach znajduje się jezioro o bogatej awifaunie lęgowej.

Na obszarze gminy Łochów wyznaczono 7 obszarów o różnych walorach przyrodniczo-krajobrazowych: po jednym o randze międzynarodowej i krajowej, 3 o randze regionalnej oraz 2 o randze lokalnej. Ich całkowita powierzchnia wynosi 99,3 km², co stanowi 54,7 powierzchni gminy.

II.4.2. Ochrona zasobów naturalnych gminy Łochów

Uwarunkowania ochrony środowiska naturalnego na obszarze gminy wynikają ze stanu i funkcjonowania środowiska przyrodniczego, w tym stanu rolniczej przestrzeni produkcyjnej, oraz z występowania obiektów i terenów chronionych na podstawie przepisów szczególnych.

Obszar ten położony jest w makroregionie Niziny Środkowo mazowieckiej, w północno-wschodniej części mezoregionu Równiny Wołomińskiej i środkowej części Doliny Dolnego Bugu. W obrębie gminy znajduje się dość gęsta sieć rzeczna, którą stanowią niewielkie dolinki, odprowadzające swoje wody do Bugu i Liwca. Na terenie tym występuje również gęsta sieć rowów melioracyjnych oraz wody stojące w formie naturalnych niewielkich jezior i sztucznych stawów.

Na terenie gminy występują surowce okruczowe, z których najczęściej spotykanych są utwory piaszczyste, a z uwagi na ich genezę można wyróżnić:

- piaski wydymowe, wykorzystywane do budowy nasypów drogowych;
- piaski akumulacji wodnolodowcowej, służą jako dobry surowiec do zapraw budowlanych, wyrobów betonowych;
- piaski rzeczne będące dobrym surowcem do zapraw i wypraw budowlanych, wyrobów cementowych.

Tereny łochowskie mają stosunkowo dobre warunki klimatyczne i aero-sanitarne - wynikające z dużych obszarów leśnych oraz małego stopnia uprzemysłowienia. Gmina Łochów zaliczana jest do Wschodniej Dzielnicy Rolniczo-Klimatycznej. Dla terenów wyniesionych ponad dolinę rzeki średnia temperatura waha się od 7,2-7,6°C, w lipcu 18,2°C, a w styczniu i lutym ok. -3,2°C.

Dla zachowania unikatowych typów środowisk i ich zasobów genowych planowane jest utworzenie użytków ekologicznych, stanowiących pozostałości ekosystemów, w 3 obrębach ewidencyjnych Lasów Państwowych (Łosiewice, Brzuza, Baczki) o powierzchni ogólnej 41 ha. Lasy w gminie Łochów zajmują ok. 7 310 ha, co stanowi 37% obszaru i należą one do IV krainy przyrodniczo-leśnej Mazowiecko-Podlaskiej w obrębie dzielnicy Niziny Mazowiecko-Podlaskiej. Obszar ten charakteryzuje się bogatą roślinnością i tak:

- na glebach średnio i silnie zbielicowanych rośnie sosna z domieszką dębu, grabu, brzozy, osiki i świerka;
- na glebach bielcowych rośnie las mieszany brzozowy z udziałem sosny i miejscami świerka;
- w podszyciu występują: jałowiec, jarzębina, leszczyna, kruszyna;
- runo porośnięte jest przez: borówkę czarna, rokitę pospolitą, konwalię dwulistną, konwalię majową, poziomkę pospolitą, szczawik zajęczy.

W 75% swojej powierzchni, gmina Łochów znalazła się w granicy bądź otulinie **Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego**, którego powierzchnia wynosi 140 000 ha, a wraz z otuliną 225 000ha.

Utworzenie parku miało na celu ochronę unikatowych walorów przyrodniczych w małym stopniu naruszonego krajobrazu rozległych dolin rzecznych i zbiorowisk roślinnych, a także zabezpieczenie tych terenów przed degradacją. Walory parku to:

- nagromadzenie elementów etnograficznych, historycznych i kulturowych;
- miejsca pamięci narodowej (poła bitew, mogiły i pomniki powstańców);
- liczne stanowiska archeologiczne;
- bogaty świat zwierzęcy i roślinny z rzadkimi gatunkami.

Dla zachowania wybitnych wartości ekologicznych, na terenie gminy wyłączono zostały trzy leśne rezerwy przyrody:

- a) *Jegiel* – las o charakterze zbliżonym do naturalnego ze zróżnicowanymi zbiorowiskami roślinnymi na zabagnionym tarasie zalewowym oraz ostoja łośia i dzika. Celem ochrony jest zachowanie rzadko spotykanego zbiorowiska leśnego – świerczyny na torfie;
- b) *Czaplowizna* – o charakterze faunistyczno-krajobrazowym z dominującą sosną i olszą z udziałem brzozy brodawkowej i omszonej, z turzycowiskami oraz bogatą ornitofauną (bocian czarny, kruk, kraska, gil). Powstał dla zachowania krajobrazu w stanie zbliżonym do naturalnego głównie w siedliskach wilgotnych i ochrona ostoi zwierzyny;
- c) *Wilcze Blota* – obszar lasu, łąk i nieużytków zróżnicowany pod względem florystycznym, fitosocjologicznym i krajobrazowym, zawierającym torfowisko z przyległymi do niego olsami i borami.

Warto zaznaczyć, że na terenie gminy występuje szereg parków wiejskich oraz 25 drzew uznanych za pomniki przyrody, które zostały objęte ochroną prawną, do których należą:

- dęby szypułkowe (16 sztuk);
- lipy drobnolistne (2 sztuki);
- wiązy szypułkowe (2 sztuki);
- świerki pospolite (2 sztuki);
- jesion wyniosły (1 sztuka).

II.5. Finanse gminy Łochów

II.5.1. Analiza wskaźników finansowych budżetu gminy Łochów w latach 2001-2005

Kilka prostych wskaźników wiele mówi o sytuacji finansowej gminy, zobowiązaniach dłużnych oraz o charakterze jej polityki finansowej. Analiza wskaźników pozwala ocenić możliwości inwestycyjne, ustalić kierunki oraz słabe i mocne strony prowadzonej polityki finansowej i polityki inwestycyjnej, a także zdefiniować obszary finansów wymagające poprawy. Analiza wskaźnikowa umożliwia dokonanie szybkiej oceny stanu finansów gminy.

Znajomość wskaźników finansowych może pomóc gminie ocenić swoją sytuację finansową poprzez:

- identyfikację struktury budżetu tj. najważniejszych źródeł dochodów oraz struktury wydatków, z podziałem na wydatki inwestycyjne i operacyjne.

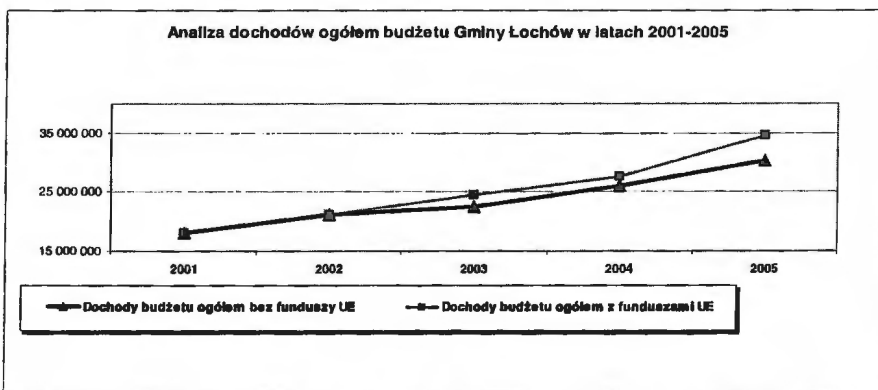
- identyfikację obciążeń budżetu z tytułu zaciągniętych zobowiązań i dokonanie oceny, jak przeszłe i obecne zobowiązania, dotyczące długu oraz udzielonych gwarancji i poręczeń, wpływają na budżet i prowadzoną politykę inwestycyjną.
- identyfikację występujących w budżecie trendów w okresie kilku ostatnich lat oraz sprawdzenie czy trendy historyczne zostaną utrzymane, a także czy nie wystąpią nowe zagrożenia dotyczące realizacji ustawowych i pozostałych zadań miasta.

Wskaźniki finansowe służą do oceny sytuacji finansowej gminy w chwili obecnej oraz w latach przyszłych. Będziemy je wykorzystywali w rozdziale VI, przy omawianiu zagadnień związanych z finansowaniem Strategii.

W niniejszym opracowaniu przeanalizujemy 9 wskaźników finansowych dotyczących dochodów, wydatków, w tym bieżących i inwestycyjnych, zadłużenia (wskaźniki ustawowo obowiązujące w sprawozdawczości finansowej) oraz dodatkowo, dotyczących nadwyżki operacyjnej i przepływów finansowych budżetu. Przeanalizowano także wskaźnik dochodu na głowę mieszkańca.

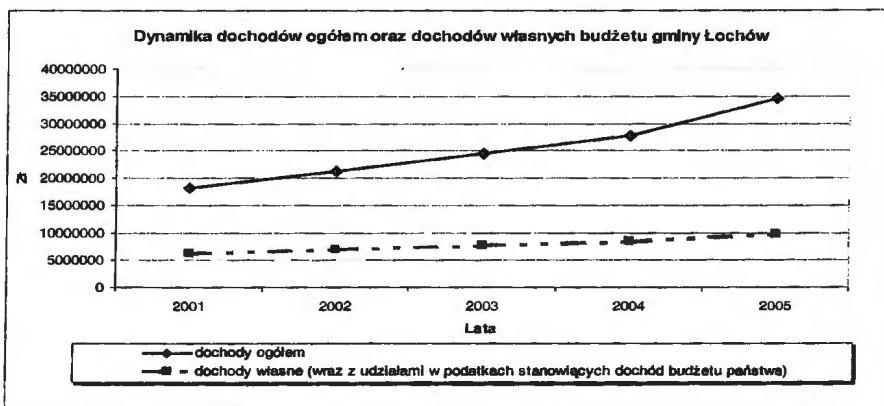
Analiza budżetu gminy Łochów w latach 2001-2005

Analizę budżetu rozpoczynamy od zaprezentowania **dochodów gminy Łochów, z uwzględnieniem środków z Unii Europejskiej (UE)**. Na rysunku 11 a także w tabelce poniżej przedstawiono dochody budżetu bez środków z UE oraz łącznie ze środkami z UE i z dotacją Ministerstwa Gospodarki (MG). Widać wyraźnie, że począwszy od roku 2004 udział środków z UE w dochodach ogółem rośnie i w r. 2005 wynosi około 4 400 000 zł, wobec niecałych 2 milionów zł w roku 2003. Należy podkreślić, że nie wszystkie środki z UE, które zostały przyznane gminie na finansowanie inwestycji w konkretnym roku, na przykład w roku 2004, zostały otrzymane przez gminę właśnie w tym roku. Część środków należnych w roku 2004, gmina Łochów otrzymała dopiero w lutym 2005 roku.

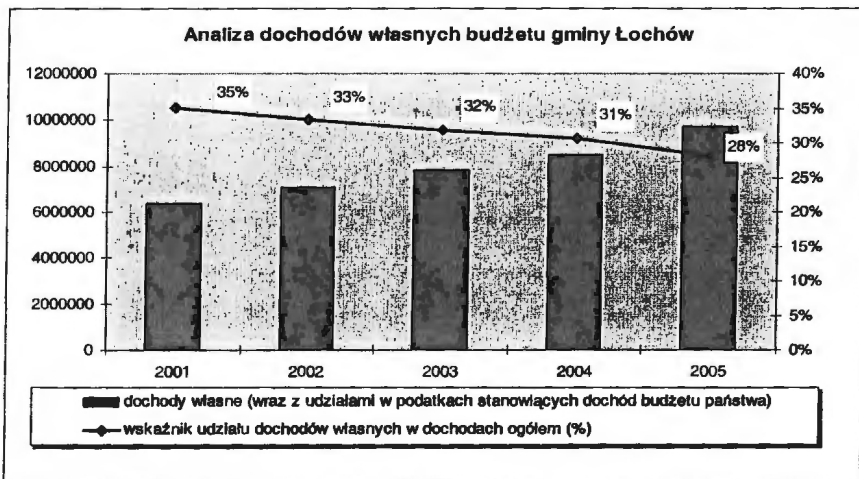
	2001	2002	2003	2004	2005
Dochody budżetu bez funduszy UE	18 190 116	21 176 946	22 595 072	25 969 429	30 257 348
Dochody ogółem bez nadwyżek (z dotacją MGIP i UE)	18 190 116	21 176 946	24 530 723	27 675 165	34 623 075

Rysunek 11

	2001	2002	2003	2004	2005
Dochody własne (wraz z udziałami w podatkach stanowiących dochód budżetu państwa)	6 368 976	7 079 110	7 807 054	8 484 191	9 714 667
Dochody ogółem bez nadwyżek (z dotacją MGIP i UE)	18 190 116	21 176 946	24 530 723	27 675 165	34 623 075

Rysunek 12

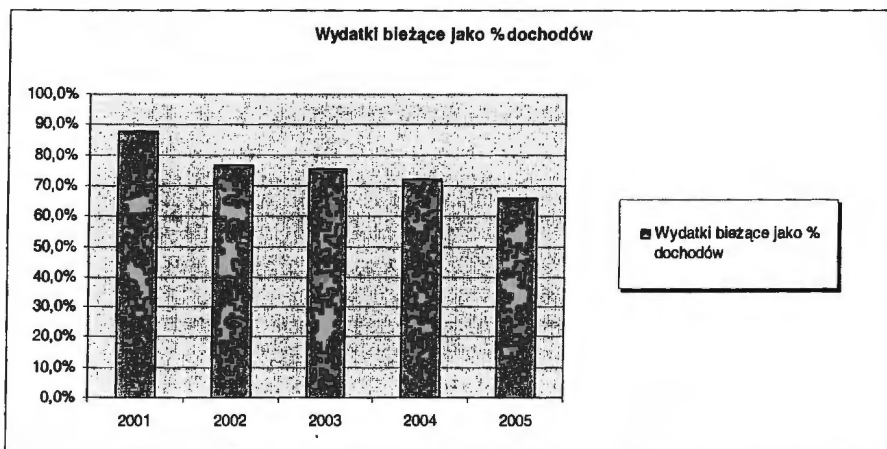
	2001	2002	2003	2004	2005
Dochody własne (wraz z udziałami w podatkach stanowiących dochód budżetu państwa)	6 368 976	7 079 110	7 807 054	8 484 191	9 714 667
Wskaźnik udziału dochodów własnych w dochodach ogółem (%)	35%	33%	32%	31%	28%

Rysunek 13

Na rysunku 12 przedstawiono dochody budżetu gminy ogółem, łącznie ze środkami z UE i z dotacją MG oraz **dochody własne budżetu gminy**, razem z udziałami w podatkach stanowiących dochód budżetu państwa (zgodnie z obowiązującym prawem). Widać wyraźnie, że tempo wzrostu dochodów ogółem jest znacznie szybsze w latach 2004, 2005 niż tempo wzrostu dochodów własnych. Dzieje się tak dzięki środkom z UE.

Z tego właśnie powodu, pomimo, że dochody własne budżetu gminy szybko rosną, co najlepiej widać na rysunku 13, procentowy udział dochodów własnych w dochodach ogółem budżetu – maleje zarówno w roku 2004 jak i 2005.

Na następnym rysunku nr 14 przedstawiamy **procentowy udział wydatków bieżących budżetu, bez odsetek, w dochodach ogółem** oraz wydatki bieżące. Wydatki bieżące, to w ponad 90% koszty wynagrodzeń wraz z pochodnymi. Z rysunku widać, że udział wydatków bieżących budżetu w dochodach ogółem maleje. Oznacza to, że dochody gminy rosną szybciej niż następuje wzrost kosztów płacowych i ta dodatkowa część dochodów może być przeznaczana na finansowanie zadań inwestycyjnych.

	2001	2002	2003	2004	2005
Wydatki bieżące ogółem bez odsetek	15 961 305	16 167 125	18 452 932	19 985 095	22 882 932
Dochody ogółem bez nadwyżek (z dotacją MGIP i UE)	18 190 116	21 176 946	24 530 723	27 675 165	34 623 075

Rysunek 14

Następnym ważnym wskaźnikiem jest **Udział nadwyżki operacyjnej w dochodach ogółem**. Wskaźnik ten świadczy o gotowości do inwestowania i możliwości spłaty zadłużenia.

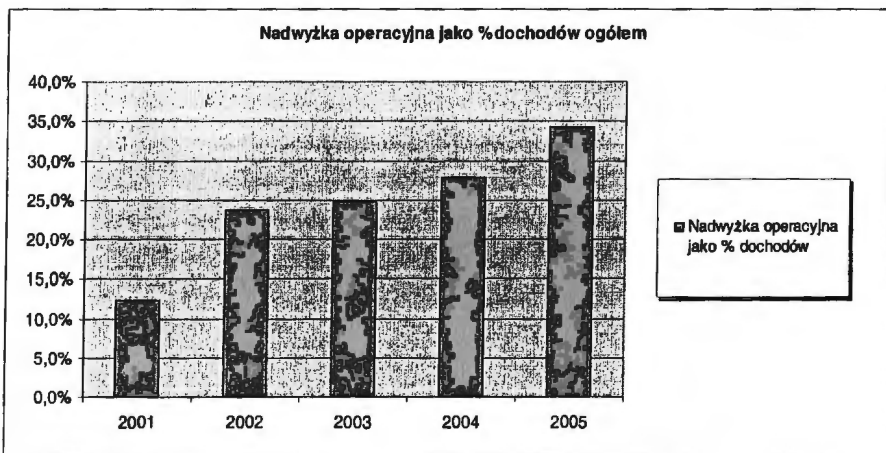
Nadwyżka operacyjna, określana też jako tzw. wolne środki *brutto*, jest wyliczana jako różnica pomiędzy dochodami ogółem i wydatkami bieżącymi. Jest ona wykorzystywana do finansowania obsługi zadłużenia oraz wydatków inwestycyjnych. Znajomość nadwyżki operacyjnej (wolnych środków) i wartości wskaźnika podającego procentowy udział tej nadwyżki w dochodach budżetu gminy ułatwia - szczególnie w okresie kilku lat - oszacowanie zdolności kredytowej gminy. Spadek wskaźnika nadwyżki operacyjnej do dochodów ogółem w kolejnych latach, nie wynikający ze zmian legislacyjnych, jest często sygnałem zwiększającego się zadłużenia. Dla inwestorów i banków może być sygnałem ostrzegającym przed kapitałowym zaangażowaniem się we współpracę z gminą. Wzrost wskaźnika w ciągu kilku lat może być wyrazem bierności i niechęci wobec większego zaangażowania się w inwestycje. Jeśli jednak w tym samym czasie, łącznie ze wzrostem wskaźnika rosną wydatki inwestycyjne (w stosunku do wydatków ogółem), to jest to pozytywny sygnał świadczący o rozwoju gminy.

Wskaźnik ten jest zatem jedną z najistotniejszych miar wiarygodności finansowej gminy, szczególnie istotnym dla podmiotów zainteresowanych współpracą z gminą, jako partnerem przy realizacji projektów inwestycyjnych.

Wartość wskaźnika nadwyżki operacyjnej w dochodach ogółem nie powinna być niższa niż 17% - 18%, a najlepiej, jeżeli przekracza 20%. Wartość nadwyżki operacyjnej w dochodach ogółem na poziomie *poniżej 10% jest niebezpieczna* dla gminy.

W przypadku budżetu Łochowa, jak przedstawiono na rysunku 15, wartość wskaźnika jest bardzo niska tylko w roku 2001, prawie trzykrotnie niższa niż w roku 2005. Wartość wskaźnika w okresie 2003-2004 przekracza 25%, a w r. 2005 – 30% i przy trendzie rosnącym można ją uznać za zdecydowanie zadawalającą.

	2001	2002	2003	2004	2005
Nadwyżka operacyjna	2 228 811	5 009 821	6 077 791	7 690 070	11 740 143
Dochody ogółem bez nadwyżek (z dotacją MgiP i UE)	18 190 116	21 176 946	24 530 723	27 675 165	34 623 075

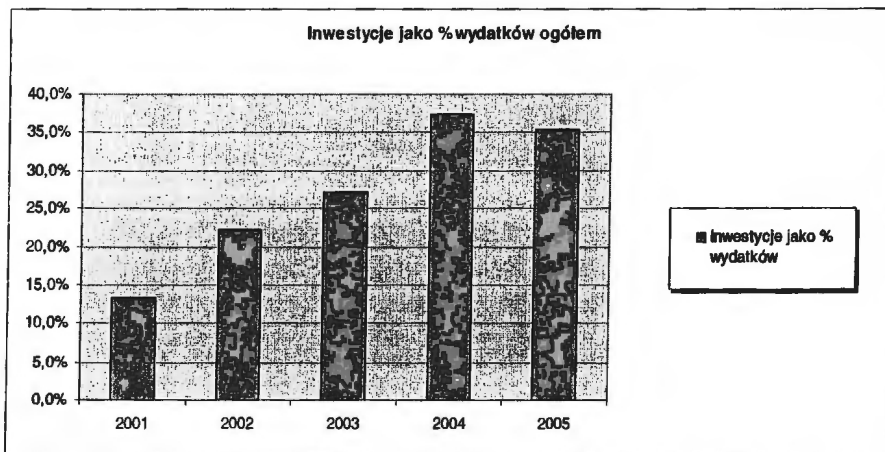
Rysunek 15

Wskaźnik wydatków inwestycyjnych jako procent wydatków ogółem prezentuje wysiłek inwestycyjny gminy. Uwzględnia on przychody, czyli nadwyżki z lat ubiegłych oraz środki pożyczkowe wykorzystywane na finansowanie inwestycji. Prezentowany wskaźnik stanowi więc następstwo zaplanowania w budżecie deficytu (lub uwzględnienia nadwyżki). Można stwierdzić, że gminy inwestujące w rozbudowę infrastruktury w przyszłości będą prężniejsze gospodarczo od innych. Wiadomo, że część wydatków inwestycyjnych jest finansowana ze środków własnych, część ze środków UE, a część z kredytów i pożyczek. Analiza źródeł finansowania zadań zostanie dokładnie omówiona przy prezentowaniu możliwości finansowania zadań inwestycyjnych w ramach strategii rozwoju gminy, w rozdziale VI.

Na podstawie informacji przedstawionych na rysunku 16 można stwierdzić, iż wartość wskaźnika udziału inwestycji w wydatkach (finansowanego z przychodów) w okresie 2002 – 2005, jest oceniana jako wysoka, gdyż przekracza 20%, a w latach 2004, 2005 jest bardzo wysoka i przekracza 35%. W roku 2001 udział inwestycji w wydatkach wynosił około 13% i był niższy od średniego poziomu w kraju i w województwie mazowieckim.

Wskaźnik udziału inwestycji w wydatkach winien być rozpatrywany łącznie ze wskaźnikiem udziału inwestycji w dochodach. Wysoka wartość obydwu wskaźników świadczy o racjonalnym podejściu do działalności inwestycyjnej.

	2001	2002	2003	2004	2005
Wydatki inwestycyjne	2 509 851	4 741 459	7 017 407	12 254 877	12 810 935
Wydatki budżetu ogółem	18 913 126	21 316 233	25 885 013	32 737 786	36 188 696

Rysunek 16

Wskaźnik udziału wydatków inwestycyjnych w dochodach ogółem jest miarą inwestycyjnego rozmachu gminy. Wskaźnik ten nic jednak nie mówi o polityce finansowej gminy i stanie jej finansów. Nie wiadomo, jaka część wydatków inwestycyjnych jest finansowana ze środków własnych, a jaka z kredytów, pożyczek, ewentualnie z emisji obligacji. Dlatego może on być pomocny tylko przy ocenie rozmachu inwestycyjnego gminy i porównaniu gmin o podobnych parametrach finansowych.

Kolejne dwa wykresy prezentują dwa wskaźniki, których maksymalną, dopuszczalną wielkość określa Ustawa o finansach publicznych. Warto również, a nawet konieczne jest ustalenie wewnętrznych wskaźników bezpieczeństwa dla gminy Łochów.

W tabelach pod rysunkami 17 i 18 przedstawiono stan zadłużenia oraz koszty obsługi zadłużenia gminy Łochów. Przypomnijmy, że dopuszczalne ustawowo wartości wskaźników: zadłużenia do dochodów, oraz kosztów obsługi zadłużenia do dochodów wynoszą odpowiednio 60% i 15%.

Całkowite zadłużenie gminy w relacji do dochodów ogółem znajduje się na bezpiecznym poziomie. W okresie 2001 – 2004 zadłużenie utrzymuje się na poziomie poniżej 30 % dochodów ogółem. W 2005 roku wartość wskaźnika rośnie do 37%. W dalszym ciągu jest to bezpieczny poziom, poniżej 40%. Istniejące zadłużenie jest spłacane do roku 2011.

Wskaźnik całkowitych kosztów obsługi zadłużenia w relacji do dochodów jest równy około 8% w całym okresie 2001 – 2005 i jest to poziom bezpieczny. Najwyższy poziom wskaźnika obserwujemy w roku 2004, i jest on równy 8%. Koszty obsługi długów zawartych do roku 2005 są ponoszone do roku 2010.

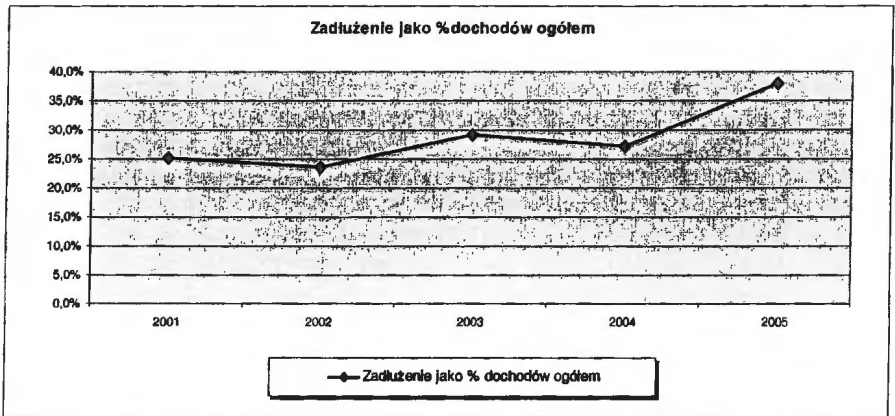
Można stwierdzić, że gmina Łochów mogłaby hipotetycznie zaciągnąć w roku 2005 nowe kredyty i pożyczki, gdyż oba wskaźniki „ustawowe” przyjmują wartości poniżej ograniczeń ustanowionych przez prawo, a rezerwa zdolności kredytowe wynosi ponad 35%.

Potwierdza to także wartość wskaźnika przedstawionego na rysunku 19 - wskaźnika całkowitych kosztów obsługi zadłużenia w relacji do nadwyżki operacyjnej. W okresie 2002 – 2004 wartość wskaźnika utrzymuje się na poziomie około 30 %, a w 2005 roku zbliża się do 20%. Oznacza to, że na obsługę długu wykorzystywane jest tylko odpowiednio 30% i 20% nadwyżki operacyjnej. Jej pozostała część jest wykorzystywana na finansowanie inwestycji. W roku 2001 koszty obsługi zadłużenia stanowiły ponad 60% nadwyżki operacyjnej.

Pula środków nadwyżki operacyjnej powinna być racjonalnie wykorzystana na finansowanie inwestycji oraz na obsługę długu. Jeżeli jest ona wykorzystywana w równych częściach na obsługę długu i na finansowanie inwestycji to wartość wskaźnika jest równa 50%. Taki poziom uznaje się za bezpieczny. Wartość wskaźnika jest równa 100%, gdy nadwyżka operacyjna w całości jest wykorzystywana na obsługę długu.

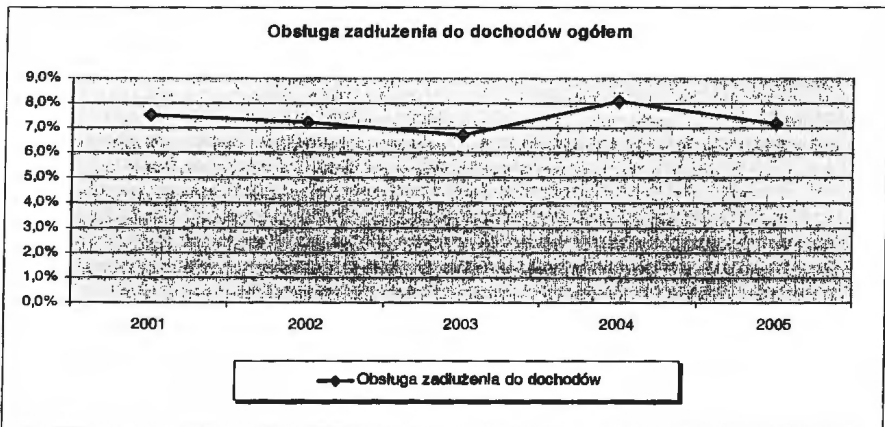
Widzimy, że dla gminy Łochów w okresie 2002 – 2005 omawiany wskaźnik całkowitych kosztów obsługi zadłużenia w relacji do nadwyżki operacyjnej znajduje się poniżej bezpiecznego pułapu 50%, a w roku 2001 tylko nieznacznie go przekracza.

W latach 2004 – 2005 zadłużenie gminy wzrosło w związku z możliwością finansowania większej liczby zadań inwestycyjnych (zwiększenia wydatków inwestycyjnych o około 70%), które mogły być współfinansowane ze środków UE. Było to działanie celowe gdyż wzrost inwestycji był znacznie szybszy od wzrostu zadłużenia, a ponadto, zadłużenie w dalszym ciągu pozostawało na bezpiecznym poziomie.

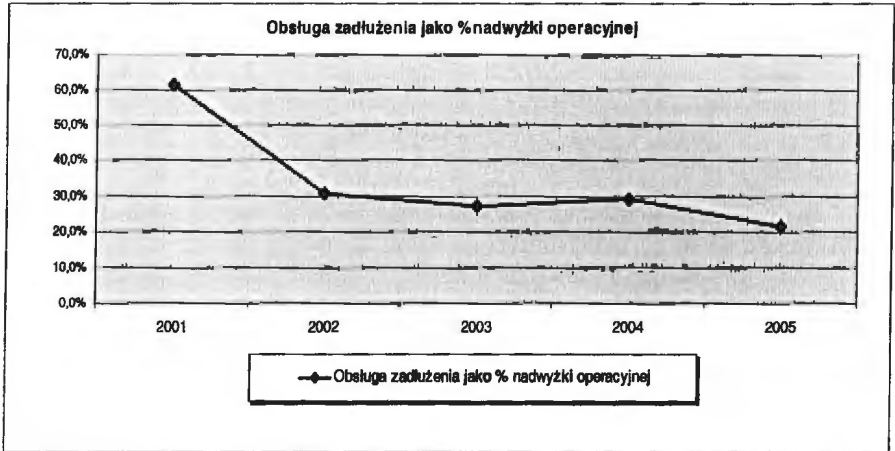
	2001	2002	2003	2004	2005
Zadłużenie ogółem na koniec roku	4 587 850	4 988 235	7 141 587	9 584 926*	13 013 560
Dochody ogółem bez nadwyżek (z dotacją MGiP i UE)	18 190 116	21 176 946	24 530 723	27 675 165	34 623 075

Rysunek 17. * W zadłużeniu roku 2004 uwzględniono kredyt pomostowy, w wysokości 2 076 302 zł, który nie wlicza się do wskaźnika.

	2001	2002	2003	2004	2005
Obsługa zadłużenia ogółem (bez „kredytu pomostowego”)	1 369 020	1 531 664	1 644 119	2 242 501	2 477 995
Dochody ogółem bez nadwyżek (z dotacją MGiP i UE)	18 190 116	21 176 946	24 530 723	27 675 165	34 623 075

Rysunek 18

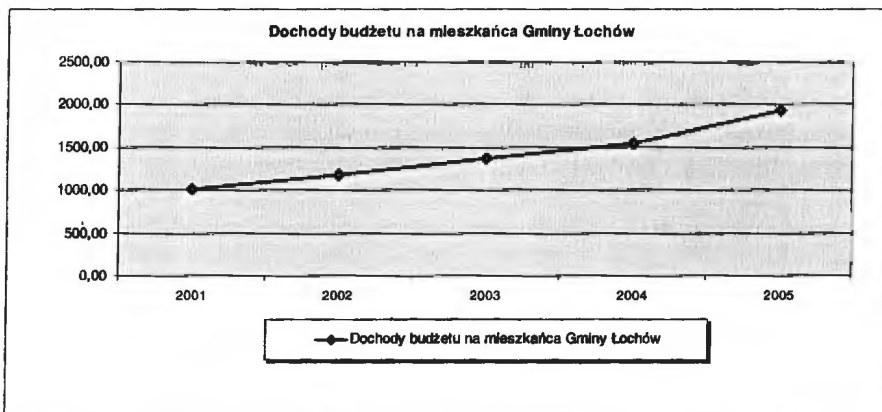

	2001	2002	2003	2004	2005
Obsługa zadłużenia ogółem	1 369 020	1 531 664	1 644 119	2 242 501	2 483 756
Nadwyżka operacyjna	2 228 811	5 009 821	6 077 791	7 690 070	11 740 143

Rysunek 19

Dochody ogółem na jednego mieszkańca określają zamożność mieszkańców gminy. Wskaźnik ten winien rosnać w kolejnych latach w tempie szybszym niż stopa inflacji. Najlepiej jeżeli tempo realnego wzrostu dochodów jest rosące. Dochody na mieszkańca w kolejnych latach pokazują zmianę dochodów w stosunku do zmiany liczby ludności. Gdy dochody te wzrastają, rośnie poziom usług dla mieszkańców i dobrobyt lokalnego społeczeństwa. Gdy wzrasta populacja, można oczekiwać, że wzrosną proporcjonalnie dochody i zapotrzebowanie na usługi, i że w takiej sytuacji realny poziom dochodów na mieszkańca pozostałby co najmniej stały. Gdy spadają dochody na mieszkańca, gmina może nie być w stanie utrzymać obecnego poziomu usług, chyba że znajdzie nowe źródła dochodów lub sposoby na zwiększenie oszczędności.

W gminie Łochów dochody na mieszkańca rosą od roku 2001, a od roku 2004 datuje się ich przyspieszony wzrost. Wynosi on niemal 2 tysiące zł w roku 2005 i w stosunku do dochodów na mieszkańca z 2004 r. jego wartość wzrosła prawie o 400 zł. Pokazano to na rysunku 20.

	2001	2002	2003	2004	2005
Dochody budżetu na mieszkańca gminy Łochów	1 016,83	1 182,48	1 369,74	1 544,89	1 928,86
Dochody ogółem budżetu	18 190 116	21 176 946	24 530 723	27 675 165	34 623 075
Liczba mieszkańców gminy	17 889	17 909	17 909	17 914	17 950

Rysunek 20. Dochody na mieszkańca w gminie Łochów

II.5.2. Prognoza dochodów i wydatków

Przygotowanie prognoz

W niniejszym punkcie przedstawiamy zasadę tworzenia prognozy dochodów i wydatków bieżących na lata 2005 – 2013. Dla celów analizy wykorzystano prognozę tych wielkości przygotowaną w sposób uproszczony - uwzględniając tylko główne kategorie dochodów tzw. dochody podstawowe oraz oddzielnie dochody jednorazowe: dotacje i dochody z majątku gminy, a także dochody z funduszy Unii Europejskiej i dotacje z budżetu państwa – Ministerstwa Gospodarki (MG). Prognozę dochodów na lata 2014 – 2020 można by opracować w analogiczny sposób, jednakże byłaby ona obciążona zbyt dużym błędem.

Przyjęto, po konsultacjach z Burmistrzem i Skarbnikiem gminy Łochów, że wielkości dochodów podstawowych (bez środków z UE i bez dotacji z MG, a także bez dochodów jednorazowych) zwiększamy w kolejnych latach, przemnażając je przez skorygowany wskaźnik, który otrzymujemy z przemnożenia tempa wzrostu PKB przez stopę inflacji oraz przez tzw. czynnik korygujący, dopasowujący tempo wzrostu w gminie do tempa wzrostu w całej gospodarce. Do tak otrzymanej wielkości prognozowanego dochodu dodajemy dotacje jednorazowe i dochody z majątku gminy oraz środki z funduszy U. E. i dotacje z MG.

Założenia przyjęte przy opracowaniu prognozy wzrostu dochodów podstawowych pokazano dla wariantu realistycznego w tabeli 16 (OI.2.). Z prezentowanych w podrozdziale VI.1 analiz budżetu gminy Łochów wynika, że w analizowanym okresie nie będzie znaczących zmian w dochodach jednorazowych, np. dochodach z majątku gminy.

Prognozę dochodów podstawowych w roku t otrzymujemy, mnożąc dochody z roku $t - 1$ przez wskaźnik korygujący. Przykładowo, dla roku 2005 przyjmujemy, zgodnie z szacunkami z września br., stopę inflacji na poziomie 2,1% oraz tempo wzrostu PKB równe 3,3%. Aby otrzymać dochód w roku 2005 mnożymy odpowiednio dochód z roku 2004 przez $[(1.033 \times 1.021) - 1] \times 0.75$, gdzie 0.75 jest wartością czynnika korygującego. Podobnie, np. aby otrzymać dochód podstawowy w roku 2009, mnożymy odpowiednio dochód podstawowy z roku 2008 przez $[(1.045 \times 1.02) - 1] \times 0.75$ - uwzględniamy 2% stopę inflacji oraz 4,5% tempo wzrostu PKB.

Do opracowania prognozy dochodów i wydatków bieżących budżetu gminy Łochów wykorzystano aktualne dane - zestawienie prognozowanych wskaźników: wzrostu PKB oraz stopy inflacji towarów i usług konsumpcyjnych, zawarte w projekcie budżetu państwa na 2006 r. i opublikowane przez PAP w dn. 27.09. 2005 r. Powyższe zestawienie wskaźników dotyczyło okresu 2005-2008. Na lata 2009-2014 przyjęto natomiast, na potrzeby niniejszego opracowania, utrzymanie stabilnego poziomu wartości prognozowanych w wskaźników. Bazując na danych z projektu budżetu państwa dokonano dla potrzeb prognozy zróżnicowania przyjmowanych wartości wskaźników w celu uwzględnienia specyfiki wariantów (scenariuszy wzrostu gospodarczego i dynamiki budżetu gminy Łochów) przygotowanych w ramach prognozy. Wskaźniki wzrostu PKB oraz stopa inflacji dla poszczególnych lat prognozy przedstawione zostały w tabeli 15.

Tempo wzrostu PKB oraz inflacji w latach 2005 - 2007 porównano z publikowanymi prognozami opracowanymi przez - Ministerstwo Finansów, Narodowy Bank Polski, BRE Bank oraz Niezależny Ośrodek NIOBE. Wskaźniki przyjęte w opracowaniu są zbliżone do wskaźników wzrostu inflacji oraz produktu krajowego brutto (PKB) przedstawionych przez MF i NBP. Ministerstwo Finansów obecnie prognozuje, że w roku 2005 PKB wzrośnie o 3,8% - 4,3%, natomiast stopę inflacji szacuje na poziomie 2,5%-3%. Narodowy Bank Polski ocenia, iż stopa inflacji wyniesie w roku 2005 około 2.0% - 2,5%, natomiast wzrost PKB będzie wynosił pomiędzy 3,3% a 3,8%. NIOBE i BRE Bank prognozują powyższe wskaźniki na poziomie bardzo zbliżonym.

Przyjęty w opracowaniu wskaźnik wzrostu dochodów w gminie Łochów równy 4,1019% ($0.75 \times [1.033 \times 1.021] - 1$) dla roku 2005 jest mniej optymistyczny, bo niższy niż 5,5% przyjmowane przez każdy z czterech ośrodków prognostycznych - MF, NBP, BRE Bank i NIOBE., którzy przyjmują wskaźnik wzrostu dochodów dla całej gospodarki na poziomie powyżej 5,5%: $[1.035 \times 1.025] = 1.0557$.

Szczegółowa prognoza budżetu gminy Łochów do 2013 r. dla wariantu realistycznego przedstawiona jest w tabeli 16(O1.2.) zatytułowanej PROJEKCJE, w podrozdziale VI.1 oraz na poniżej zamieszczonym rysunku nr 21 dla wariantu realistycznego.

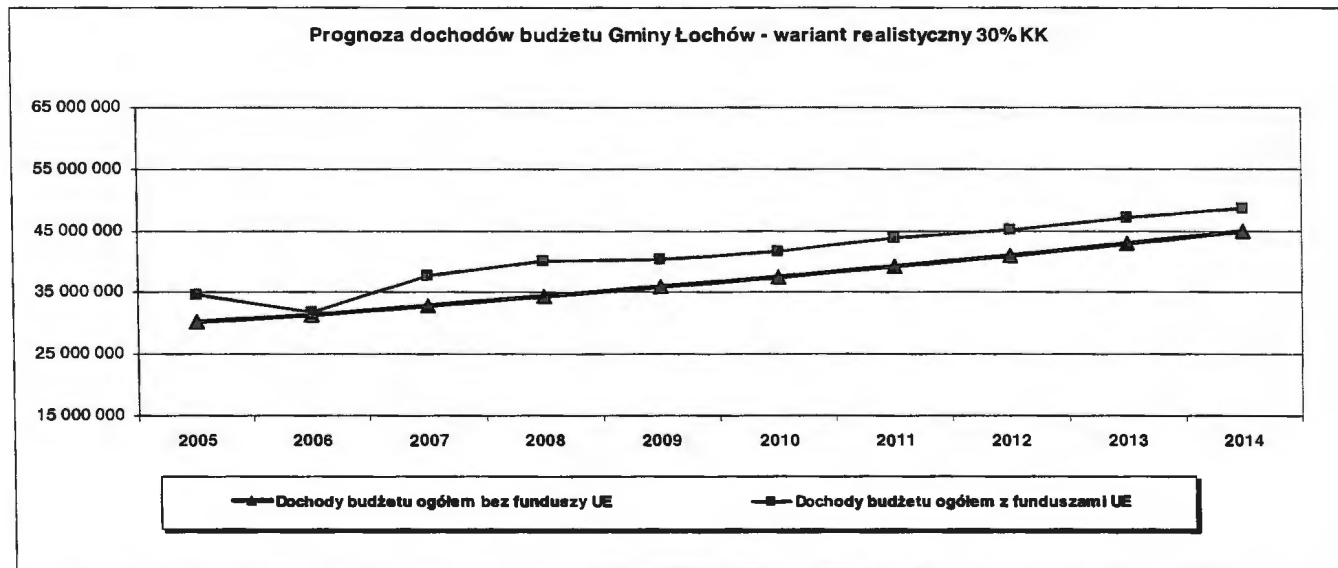
W kolejnych wierszach tabeli PROJEKCJE przedstawiono prognozy następujących wielkości: w wierszu oznaczonym numerem jeden - nominalny dochód ogółem gminy, przy czym w kolumnie pierwszej, drugiej, trzeciej i czwartej zaprezentowano wykonanie budżetu za lata 2001, 2002, 2003 oraz 2004, a w kolumnie piątej planowany budżet na rok 2005, po poprawkach uwzględnionych w Uchwale Rady Gminy z dnia 11 października 2005 r. Przykładowo, prognozowana wartość dochodów budżetu w latach 2005 – 2006 dla wariantu realistycznego, z uwzględnieniem środków, które gmina ewentualnie otrzyma z Unii Europejskiej i z budżetu państwa, są równe 34 623 075 zł w roku 2005 i - 31.802 660 zł, w 2006 r. Wartości te, w każdym roku, otrzymujemy dodając do prognozowanych dochodów podstawowych z wiersza 1c tabeli Projekcje budżetu, wielkość przewidywanych dochodów ze sprzedaży majątku, inne dochody jednorazowe oraz środki otrzymane z UE i z budżetu państwa (MG).

Prognozę wydatków bieżących otrzymujemy podobnie. Dla roku 2005 przyjmujemy stopę inflacji na poziomie 2,1%, tempo wzrostu PKB równe 3,3%, oraz czynnik korygujący o wartości 0.65 (niższej niż dla dochodów). Aby otrzymać wydatki bieżące w roku 2005 mnożymy odpowiednio wydatki bieżące z roku 2004 przez $[(1.05 \times 1.033) - 1] \times 0.65$.

W wierszu oznaczonym numerem 2, prezentowanej w podrozdziale VI.1. opracowania tabeli 16 (O1.2.), podano nominalne wartości wydatków bieżących bez odsetek za spłacane długi. W kolumnie pierwszej, drugiej, trzeciej i czwartej podano faktyczne wydatki poniesione w latach 2001, 2002, 2003 oraz 2004, a w kolumnie piątej wydatki bieżące planowane w budżecie na rok 2005, po poprawkach. Natomiast w następnych kolumnach zamieszczono wydatki bieżące na lata 2005 – 2013 prognozowane przez autorów opracowania i skonsultowane ze Skarbnikiem gminy. Przykładowo w roku 2005 wydatki bieżące bez odsetek są równe 22 882 932 zł., a w roku 2006 - 23 688 114 zł.

Rysunek 21. Prognoza budżetu gminy Łochów – wariant realistyczny

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Dochody ogółem bez nadwyżek (z dotacją MGIP i UE)	34 623 075	31 802 660	37 739 780	40 188 708	40 374 914	41 617 441	43 764 752	45 123 978	47 034 096	48 612 733
Dochody budżetu bez funduszy UE	30 257 348	31 462 276	32 875 820	34 359 228	35 915 954	37 549 621	39 264 032	41 063 178	42 951 246	44 932 633

the 1990s, the number of people in the UK who are aged 65 and over has increased from 10.5 million to 13.5 million (19.5% of the population).

There is a growing awareness of the need to address the needs of older people, and the Government has set out a strategy for the 21st century in the White Paper on *Ageing Better: Our Future Together* (Department of Health 2000). This sets out a vision of a society in which older people are able to live well, and to contribute to society. The White Paper also sets out a number of key objectives for the Government, including:

- to improve the health and well-being of older people;
- to ensure that older people are able to live independently and to participate in society;
- to ensure that older people are able to live in their own homes and communities;
- to ensure that older people are able to access the services and support they need.

The White Paper also sets out a number of key actions for the Government, including:

- to improve the health and well-being of older people by promoting healthy living and preventing illness and disability;
- to ensure that older people are able to live independently and to participate in society by providing them with the services and support they need;
- to ensure that older people are able to live in their own homes and communities by providing them with the services and support they need.

The White Paper also sets out a number of key actions for the Government, including:

- to improve the health and well-being of older people by promoting healthy living and preventing illness and disability;
- to ensure that older people are able to live independently and to participate in society by providing them with the services and support they need;
- to ensure that older people are able to live in their own homes and communities by providing them with the services and support they need.

The White Paper also sets out a number of key actions for the Government, including:

- to improve the health and well-being of older people by promoting healthy living and preventing illness and disability;
- to ensure that older people are able to live independently and to participate in society by providing them with the services and support they need;
- to ensure that older people are able to live in their own homes and communities by providing them with the services and support they need.

The White Paper also sets out a number of key actions for the Government, including:

- to improve the health and well-being of older people by promoting healthy living and preventing illness and disability;
- to ensure that older people are able to live independently and to participate in society by providing them with the services and support they need;
- to ensure that older people are able to live in their own homes and communities by providing them with the services and support they need.

